

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

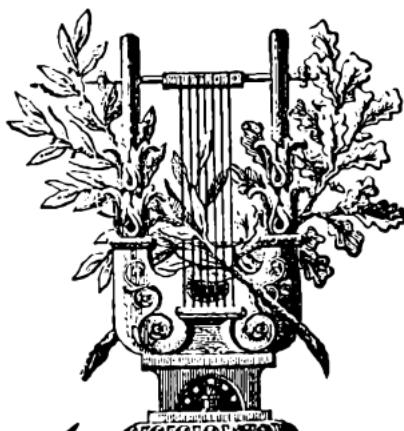
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Quæstionum Biblicarum specimen secundum.

PUBLICO SCHOLÆ OTHINIENSIS
EXAMINI
MENSE SEPTEMBRI INSTITUENDO
PRÆLUSURUS

SCRIPSIT

DR. CHRISTIANUS H. KALKAR,
SCHOLÆ OTHINIENSIS PRÆCEPTOR PRIMARIUS.

Munus episcopalis ova etiam sub Bibliothecâ.

OTHINIÆ.

TYPIS EXCUDIT S. HEMPEL.
MDCCCLXXXV.

Quæ ante hoc biennium de *Cantico Debora* disputavi, a cum nonnullis iisque summa eruditione præditis viris probata esse viderim, iterum nunc præludendi munere uncturus ex scrinio meo alias disputationes expromere ideo, ad sacras literas illas quoque pertinentes, quas ectorum favori et censuræ traditas velim et commendatas. Neque tamen non prositeor, me aliqua cum timiditate animi hunc libellum emittere; pugnat enim is contra autoritates hominum doctrina et ingenio illustrium; qui antem cum his certamen inire velit, is, nisi vel nominis splendore procedat, lectorum animos facile habet sibi adversos intestosque, qui contra dicendi studio plerumque invident, et de autoritatibus summorum hominum detrahere te velle sentent, si, quæ pro veris et ab omni dubitatione remotis actitentur, ea infringere coneris ac labefactare. Hoc cum in aliis literarum generibus sæpiissime accidit, tum maxime in iis, quæ ad *sacrum V. T. codicem* pertinent. Quemadmodum enim, ante literas sacras per accuratius philologiæ studium restauratas, opiniones a patribus veluti læreditate relictæ summam in interpretes exercuerunt vim, neque admodum multi inveniebantur, quin hæreditate accepta non modo retinerent et tuerentur, sed etiam suis copiis augerent et expolirent, ita nostro tempore, hoc antiquo autoritatis quasi dominio abjecto, ea, quæ semel respondiarunt et tanquam spuria rejecerunt doctorum hominum ingenia, accuratius examinare et defendere audet fere nemus. Quo sit, ut nostrum tempus, quod *libertatis* nomen venditare et ostentare amat, nominibus mutatis, hoc in genere idem autoritatum jugum imponi sibi sit passum, parum cogitans ea, quæ vere monuit *V. C. Hitzig*: „Der Kritiker sei vorsichtig, aller vorläufigen Gewissheit habe er sich abgethan; immer halte er den Grundsatz fest, Prüfstein für das Einzelne ist im concretem Falle nur sein Allgemeines, zu dessen Kette es ein Glied ist; die Gründe seyen objectiv; nicht die hohle Subjectivität darf entscheiden, nie der unbewaffnete, der nackte Verstand!“ (Begriff der Kritik am A. Tst. practisch erörtert. Heidelb. 1831. pag. 4). Alia vero ratio est *Novi Test.*; nam sive temporum calamitatibus afflicti non nisi in Christo salutem ponendam esse didicerunt homines, sive philosophiæ studio in theologiæ fines ingresso vires sumere coacti sunt theologi, ut suam disciplinam propriis armis possent defendere, sive Grammaticarum nostro tempore florentissimarum literarum condicio N. T. lucem attulit, sive, id

quod equidem arbitror, omnes hæ res in unum convene-
runt, ea prosectorum hodie est N. T. condicio, quæ s. l. ama-
tores summa perfundat delectatione, cum, quæ proxima
tempora vel irriserunt vel rejecerunt, hodie accuratissimæ
rerum investigationi seso probarint tradiderintque. Quæ
cum ita sint, spero fore, ut V. quoque T. tempore, quod
instat, eosdem ex literis renatis percipiat fructus neque
solos habeat oppugnatores, sed etiam defensores et patro-
nos eadem, qua illi, doctrina instructos. Præierunt jam,
præter alios, in Grammaticis *V. Cl. Ewaldius*, in rebus
Hengstenbergius; alter ab altero diversissimus, uterque
novi ævi nuncius atqne autor.

Sed ut ad hunc libellum revertam, contineri
volueram in eo tres disputationes, quæ, quanquam seor-
sum separatimque legi et possent et deberent, ita tamen
cohærerent, ut in prima opiniones de locis quibusdam pro
interpolatis habitis refellerentur, in duabus alteris alia ad-
derentur, quæ id ipsum spectarent, et hujus rei defendenda
et libri Samuelis accuratius illustrandi causa. Sed cum
tertiam disputationem *de vi et indole versionis Alex. I Samuelis libri*, longiore esse viderem, quam ut angustis
hujusmodi libri, præludendi causa conscripti, finibus
contineri posset, in aliud tempus hanc quæstionem trans-
ferendam esse duxi, quam, si D. O. M. vires mihi sup-
peditet, brevi me emissurum esse spero.

Quanquam plagulæ typis exscriptæ accurata diligentia
perfectæ sunt ac retractatæ, fieri tamen non potuit, quin
aliqui errores irrepserint, qui oculorum aciem effugerunt.
Hæc enim officina, quanquam ceteroquin optimis et operis
et literis est instructa, tamem non solum omnino non est
adsveta, Hebraica prelo subjicere, sed paucissimas modo
habet literarum punctorumque Hebr. formas easque non
nisi unius generis, quo sit, ut cum summa difficultate et
molestia h. l. prelo tradi possint tales libelli, multaque
puncta, maxime Dagesch propter paucitatem formarum
sæpe sint hoc in libro omissa. Hæc qui cogitaverit, ty-
pothetæ mihiue condonabit, si plus proficere non potue-
rimus, quam res et vires permiserunt, potiusque mirabitur
et in priore et maxime in hoc libro tam raro erratum esse,
quam offendetur iis mendis, quæ evitari vix potuerunt.
Corrigenda sunt: pag. 36, lin. 10. *solutum* in: *solutam*, pag.
37, lin. ult. *eam* in *eum*, pag. 45, lin. 11. *verba* in *verbo*,
pag. 46, lin. 26. *quantæ* in *quanta*, pag. 47, lin. 27. *plena*
in *plenam*, pag. 50 lin. 14 *alieno* in *aliena*.

SCRIPTI MENSE AUG. MDCCXXXV.

. De nonnullis prioris Samuelis libri locis,
qui interpolati esse dicuntur.

In sacro V. T. codice haud pauci exstant loci, quos
orruptos esse atque interpolatos docuerunt recen-
siorum interpretum criticorumque ingenia; horum
ocorum non exiguum numerum invenerunt in prio-
re Samuelis libro, qui memorabilem illam instaura-
æ Israelitarum reipublicæ continet historiam. Hos
autem, quos corruptos esse voluerunt Celeb. Viri,
ocos in novam vocanti disputationem præmonen-
tum esse videtur, minime placere mihi sententiam
orum, qui veterem illum codicem eosdem perpes-
um esse librariorum errores, quibus alii quoque
ibri misere sunt depravati, vehementer negent, ti-
nentes scilicet ne, si conjecturæ in his quoque locus
sit, temere aliquid de honore s. c. detrahatur. At alia
earum narrationum est ratio, quas ab interpolatore

insertas esse dicunt; in his enim summa adhibenda est cautio, ne vel magnorum hominum autoritatibus deceptus vel præconceptis opinionibus occæcatus, ea ejicienda esse statuas, quæ, si accuratius res animo pertractaveris, cum orationis nexu bene co-hærere videas; neque enim ab antiquis illis scriptoribus eandem exiges scribendi rationem, quam nostri homines sequuntur. Igitur rem ipsam aggrediamur.

Primus occurrit locus 1 Sam. XVII. 12-32, quo in loco singulare Davidis cum Goliatho certamen enarratur. Offendit hæc narratio jam veteres; risum movit *Bailio*; damnata est i. e. corruptionis criminè notata ab eo, quem laudat *Kennicot* (v. dissert. secund. super text. Hebr. ratione, edit Teller pag. 403 seq.): *Pilkington* in libro, qui inscribitur: Remarks upon several passages of scripture; *Michaeli* (in notis ad vers. German. V. T Orient. Bibl. VII. et XII.); *Eichhornio* (Einleitung in d. A. Test. II. pag. 487); *Jahnio* (Einleit. I. pag 480); *Bertholdio* (Einleit. II. pag. 897); *Dathiu* (Libri Hist. V. T. Hal. 1832), *Winerio* (Realwörterbuch &c. 1853, I. pag. 304) aliis. Neque vero noi negotii aliquid facessiverunt hæc commata aliis, quæ cum interpolata ea esse negarent, suo loco mota e in alienum translata esse censuerunt, quæ sententiæ fuit *Hubigantii* et ante eum *Seb. Schmidtii*. Se audiamus, quæ contra dicuntur.

1. „Miro modo, inquiunt, nova quædam inse-
ritur narratio de genere et stirpe Davidis, incipiens
verbis: וְדוֹיִיר בָּן אַיִשׁ אֲפָרָהִי, quæ ita præcisa viden-
tur et abrupta, ut cum præcedentibus non cohæ-
reant; nam qui jam cap. XVI. 1-14. de Isæo nar-
raverit, quomodo ei in mentem venire possit, sermo-
nem de Davidis genere iterum inducere“ (Eichhorn,
. c.) *) Hæc magis speciosa quam vera mihi qui-
lem videntur; nam si non alia de causa notandi
essent hi vers., quam quod parum apte h. l. induci,
hæc accusatio arguere posset, scriptorem minus
accurate scripsisse, non, alium sua in text. intulisse,
quod in errantem caderet crimen; inde vero probari
non potest, totam hanc narrationem ab alio et illo
quidem interpolatore esse insertam. Tritissima
autem est consuetudo sacrorum scriptorum, ut,
quando rem aliquam memoratu dignam sint nar-
auri, longius repetant, atque, quæ antea levius
attigerint, planius explicitent. Exemplorum copiam
præstabunt omnes fere libri historici s. c., maxime
Pentateuchus, opinionum ille quidem levitate misere-
re exatus, quo in libro nova rei alicujus seu hominis

*) Das וְדוֹיִיר בָּן אַיִשׁ אֲפָרָהִי ist so abgebrochen, so abgeson-
dert, und einsam hingestellt, enthält eine so müssige
Wiederholung von der Zahl der Söhne Isais, dass
sich fühlen lässt, die ganze Stelle sei anfangs als eine
Sage vom Zweikampf Davids mit Goliath an
den Rand geschrieben, von da aber nachher durch
ein Missverständniss in den Text gerückt worden.

narratio plerumque inducitur per אֱלֹהִים מְלֹאכָה cfr.
 Reg. VI. 1. Huc accedit, quod scriptor, qui ante
aliorum de Davide protulit narrationes (XVI.), mun
 istius res gestas narraturus, ipse, ne Davidis generi
 oblivione premantur lectores, hæc repetit; denique
 ipse cavit autor, ne in hoc negligentiae crimen vo
 caretur, cum addiderit: אַפְרַתִּי הַבָּה quod Clericu
 recte vertit: *illius, quem dixi,* *) quod verbum
 valde esset otiosum, nisi autor id voluisse, ut, de
 quo jam antea sermo fuerit inductus, ejus h. I
 repetitam esse mentionem intelligerent lectores.

2. At Eichhornius: „Freemd klingt, inquit, der
 Ausdruck איש אַפְרַתִּי הַבָּה מֵבִית לְחָם; wie kommen hier
 einander zur Seite; sonst steh doch immer (?) nur בֵּית (ה) לְחָמִי XVI. 1. 18.“ Re
 spondere licet, ne hoc quidem aut otiosum esse au
 ab autore, rem accuratius explanante, alienum; fue
 runt enim, ut satis notum est, duo oppida nominata
 כִּיה לְחָם insignita, quorum alterum Sebulonitarum
 Jos. XIX. 15. memoratur, alterum hoc nostrum
 antiquissimis temporibus vocabatur אַפְרַתָּה, sine
 dubio ex regione circumjacente nomine accepto
 vid. Gen. XXXV. 19. XLVIII. 7, unde factum est
 ut in illustri illo loco Mich. V. 1. scribatur כִּיה לְחָם

*) Verterunt quidem Syr. Ar. Luther. Noldius (Conc. Part p. 351), Glass. (Phil. Sac. ed. Buddei p. 710): Ephra
 tæ viri *cujusdam*; sed Grammaticam habere eos sibi
 adversantem, planum est.

אַפְרָחָה. Itaque in loco illo superiore, ubi Deus Samuelem alloquitur, nihil illustrandi causa additur; h. l. in quo ipse res enarraturus est scriptor, ne in errorem inciderent lectores, cuiusnam urbis fieret mentio, addidit בֵּית לְחֶם אַפְרָחָה ad ; hoc autem eo magis necessarium esse duxit, quia Bethlehem Iudæ pagus tum fuisse videtur admodum vilis, itaque in urbium Iudæ recensione Jos. XV. omissus. Sic omnia mihi plane currere videntur. Sed graviora sunt, quæ jam proferentur.

5. „Quis non miretur, inquiunt, Sauli *armigerum* belli tempore domum rediisse ad greges pascendos XVII. 15, præsertim cum Saulus jam antea ab Isæo petiisset, ut David ipsi ministraret, cui valde hic probaretur.“ Mirum fortasse, neque tamen a vero alienum. Isæus enim, cuius filiorum natu minimus erat David, facile regi hoc tribuere potuit, ut filium cum eo esse permitteret, quem domum redire juberet, quando, fratribus in bellum profectis, ejus ope indigeret. Neque enim rex, ut semper apud se esset, a patre contendit; modo dixit XVI. 22: יְעַמֵּד־צָבָא רַוּךְ לִפְנֵי; neque scriptor, Davidem in aula usque mansisse narrat; veterum autem scribendi artem ad exactas nostroruin temporum normas revocare si liceret, ingens sane rerum teste historia firmatarum numerus ejiciendus esset atque damnandus. Jam quod armigerum a populo non bene abesse potuisse dixerunt Celeb. Vir.,

in eo, ne antiquitatem non recte spectaverint, vereor. נִשְׁאָכְלִים enim singulare unius hominis munus non indicat; ita Joabus decem habebat כָּלֵי יְאָבֶן 2 Sam. XVIII. 15. cfr. XXIII. 56; quis sibi in animalum inducat, regem, cum tot haberet ministros dux bello præpositus, unum solum et non plures ejusmodi habuisse armigeros, quorum vel huic vel illi aliquando abesse liceret. *) Quod cum verisimilium sit, tum eo confirmatur, si reputaveris, Davidem, animum Sauli, divinitus turbatum, exhilarandi causa domo arcessitum, sine dubio domum libenter retulisse pedes ab aula, quæ cum ejus moribus parum conveniret; nam qui se regem unctum esse sciret, idque dominum, ne ei suspicionem moveret, celare cogeretur, ejus profecto non lætabilis est apud aulicos manendi condicio. *Etsi enim*, ut verbis utar *Calvini* cordatissimi interpp. vett. (Homil. in Sam. Opp. Amst. II. pag. 270) *Samuelis ipsius ministerio fuisset unctus et sciret se a Deo Regem in posterum designatum, non tamen exercetur ulla regnandi cura vel sollicitudine, sed potius in commissam a patre sibi provinciam totus incumbit.* *Ubi vero in aulam venit vocatus, non est aulicis honoribus delinitus neque inebriatus; neque ventis vela dedit, pristinæ condicionis immemor, sed ubi facta est ipsi domum revertendi*

*) cfr. Sam. Chandlers kritische Lebensgeschichte Davids, übers. v. Diederichs. Bern 1777. pag. 69.

potestas, non erubuit reverti et ad pascendas oves animum applicare, quasi nunquam aula Regia salutata. Igitur autor addit וְנִיר הַלְּבָשׁ, quod parum recte vertunt: *David ultro citroque commeabat*, cum potius vertendum sit: *David jam dudum Saulum reliquerat*, usitato Hebr. sermonis genere ita suadente. (cfr. Ges. Lex. s. הַלְּבָשׁ).

4. Quartum argumentum sumitur ex eo, quod parum probabile esse ajunt, Goliathum per *quadraginta* dies (v. 17) pugnam flagitasse, cum nemo in aciem procedere auderet; sed haec neminem facile movebit criminatio, qui *quadraginta* in s. c. pro *infinito* numero saepe dictum esse cogitaverit, eodem plane modo, quo nos: hundrede, Romani: sexcenti et sexcenties utuntur; quod igitur per multos dies fecit, per quadraginta fecisse dicitur (cfr. Gesen. Lehrg. pag. 700 et quæ ibi citantur).

5. „Parum cohaerent, inquiunt, quæ v. 25. narrantur, cum iis, quæ antecedunt, et iis, quæ sequuntur; nam in antecedentibus nihil dictum est de præmiis ei propositis, qui cum Goliatho iniret certamen, et, Goliatho imperfecto, David nullum accipit præmium.“ Hæc vere dicta; nihil autem probare mihi quidem videntur. Nam quod in iis, quæ antecedunt nulla præmiorum facta est mentio, in eo solitum sacrorum scriptorum secutus est autor in rebus narrandis morem; saepissime enim neglecto ordine serieque rerum, aliud quoddam, illustrandi

causa additur, quod suo loco est prætermissum. Ex innumeris hujus rei exemplis unum modo afferam ex nostro libro desumptum. Cap. XIII. Saulus cum exercitu Gilgale manens, cum *Samuel ad tempus constitutum* (שְׁמֵיָּאֵל אֲשֶׁר מִזְעֵד לְ) non veniret, ipse sacra fecit, cuius facti graves Samuelis tulit objurgationes (v. 13), sed Samuelem aliquid de hoc bello cum Saulo pepigisse vel destinasse, nullo sancto verbo indicavit scriptor, neque ideo quisquam dubitabit, diem et tempus a Samuele esse datum, quia autor hæc prætermittenda esse censuit. Eadem nostri loci est ratio. Quod autem id, quod promissum est, non præstitit Saulus, invidia et suspicione perturbatus, ex eo profecto nihil contra nostrum locum elicere licet. (Afferrem argumentum loco cap. XVIII. 21. בַּיִת מִתְחַדֵּן פְּשָׁתִים, quibus ex verbis, tale aliquid promissum esse collegerunt interpp., nisi hæc ipsa verba dubia essent et opinionum diversitate vexata). Neque vero hoc prætermitendum esse censeo, autorem non narrare, hæc præmia a Saulo ei esse proposita, qui cum Goliatho congrederetur, sed *unum ex populo* hæc jactasse, quibus in rebus, quanta sit vis rumoris vana sæpe pro veris tradentis, neminem latere arbitror. David, qui, quam vanæ essent promissiones regis invidiosi, experientia edoctus scivit, postea (XVIII. 18.) tantas spes se concepturum negavit ut regis affinitatem adiret, in quo sermonem inve-

ies hominis prudentis, egregie dissimulantis, auctorunque mores bene callentis. Ita iste locus, autem abest ut nostrum infirmet, ut potius roboret tque tueatur.

6. „Mira, inquiunt, et vix credibilis (?) humanitas Davidis, qui reprehensiones fratris Eliabi niquissimas æquissimo fert animo; absurdum fratris reprehensio, quod domi non manserit David, regis armiger.“ Miram profecto habes objectionem, quasi non, in dies miserabili edocti experientia, ciremus, hominum animos invidia odioque exacerbatos vera non videre, falsa amplecti, graves saepe et concipere et effundere criminationes. Si enim, id quod mihi parum probabile videtur, XVI. 13. בְּקָרְבָּן אֲחֵיָה vertenda sunt: „coram fratribus,“ multum sane erat, cur Davidem odisset Eliabus, tantopere sibi prælatum; sin vertas: „inter fratres,“ tamen cum natu minimus in aulam regis vocatus tantoque esset honore affectus, mirari non possumus, quod odio in fratrem concepto percitus frater hæc in illum evomuerit. Quod vero æquo animo tulit David, id humanitatis summa est laus, profecta illa quidem tum ex egregia animi indole, tum ex spiritu illo divino, quo animum ejus afflavit Deus (וְפָצַלְתָּ רֹיתִי הַזֶּה אֶל-זֶה מִמִּזְמָרָה וּמִעַלָּה XVI. 13.), neque culpari potest autor talia vere et eleganter proferens. Mihi quidem *Hessius*, vir prudentissimus, recte vidisse videtur, qui Davidem, ne in re-

gis veniret conspectum, ex industria studuisse statuit, itaque alios, non regem ipsum interrogasse vocibusque ad regem relatis, tum denique faciem ejus aspexisse *), in quo non multum abest a sententia Calvini, res pio animo pertractantis.

7. Egregiam fieri dicunt connexionem, si, quæ interpolata esse docent, ea ejiciantur commata; nam v. 11 et 32 ita posse conjungi: „Cum Saulus et totus Israel hæc Philistæi verba audirent, gravi terroris sunt percussi (32). tum David dixit Saulo: ne quis propterea animum despondeat; ibit servus tuus cum Philistæo pugnaturus.“ Leve hoc quidem mihi videtur; ejiciendis enīm, quæ minus placent seu fastidio sunt sensibus lectorum, quamvis apta quorumvis effici possit locorum connexio, vehementer tamen dubito, num critica hæc vocanda sit agenda; nam quodnam ejusmodi est, ut, ejectis, quæ ejicienda esse arbitraris, cohærere nequeat? Neque hoc omnino prætermittendum esse videtur, in ipsis verbis com. 11 latere, Davidem ab initio huic certamini non adfuisse; vix enim *omnes* Israelitas ti-

*) Er scheint nicht einmal im Sinn gehabt zu haben sich dem Könige diesmahl vorstellen zu lassen. Dies Incognito, welches David im Sinn gehabt zu beobachten, buegt meines Bedünkens, hinlänglich dem Einwurfe vor, dass er, der am Hofe schon so hoch gestiegen, nun mit einem wieder als ein geringer Hirte im Lager erschienen sei. (Geschichte Davids und Salomons I. pag. 105).

more percusos fuisse dixerit, qui mox Davidem bono nimo fuisse narraverit. Huic vero, quod obiter moevo, non nimium tribuendum esse arbitror.

8. Quod de diversitate scribendi generis; quos versus ab relicuo libro discrepare ait, reperisse ibi visus est Eichhornius, ea h. l. diluere non libet, peranti fore, ut ex quæstione altera appareat, haud paucas esse dicendi formulas vocesque toti huic libro proprias, quæ non facilem etiam hodie habent xplicationem.

9. Gravissimum semper habitum est contra nostros versus argumentum, quod omissi sunt in *Vaticano* versionis Alexandrinæ codice; sed cum elegantur in Cod. Alex., hujus quoque rei originem nvenit ingenium ejus, quem supra memoravi, *Kenricot* (l. c. pag. 406 sq.), probare conati, totum eum in Alexandrino quoque ab initio defuisse: „Incipit enim ille locus in cod. 12. *Kai εἰπε Ιανὶδ*, *νιος ἀνθρώπου Ἐφραθαίου*; cum tamen verba textus tantum habeant *אָפְרַתִּי בֶן אֵישׁ*. Unde igitur illud: *Kai εἰπε?* Nimirum ab initio, uti in Cod. Vat. legebantur post vers. 11. verba versus 32. „*Kai εἰπε Ιανὶδ πρὸς Σαούλ*. Sed librarius, postquam scripserat *Kai εἰπε*, vidit vel in margine, vel in alio codice pericopam illam, quæ incipit: „*Kai Ιανὶδ νιος* etc. Itaque hanc quoque inseruit relictis illis verbis: *και εἰπε“* ita felici fato evidens magnæ suæ interpolationis documentum nobis re-

linquens“ (cfr. Ejusdem dissert. gener. in V. T. edi Bruns. Brunov. 1783 pag. 50 sq. Michael. O. E XX. 56 sq.). Hæc ita ingeniosa, ut summos ser viros in suam is traxerit sententiam (Eichhornium Dathium, Bertholdtium, qui, quæ ille dixerit, re petierunt). Concedo equidem me quoque tanti autoritatibus fuisse commotum, sed, ut fit, accu rata rei ipsius indagatio alia me docuit. Compa rata enim totius prioris Sam. libri versione Alex tum quæ in Rom. cod. tum quæ in Alex. inveni tur, cum textu Hebræo, tot locos inveni vel addi tionibus auctos, vel præcisos et in brevius contrac tos, vel falso translatos vel ex inscitia interpreti prave intellectos, ut, quid ex ista versione collig possit, nescire me atque dubitare libere fateari Specimina dabit disputatio hujus libelli tertia. Ori gines, fata, commutationes, recensiones vers. Alex novam in disputationem vocare non meum est, præ sertim cum Viri summis ingenii et eruditionis copii instructi, Drusius, Usserius, Grabius, Capellus Scharfenbergius, Holmesius et innumeri alii copios et eleganter de hac versione disseruerint; hoc so lum, cum versio Alex. tam sæpe in litteris sacri interpretandis laudetur, profiteri audeo, male agere mihi videri eos, qui autoritatem summam ex ea quam vocant, *Alexandrina versione petant, an tequam, quænam sit illa, quam ita vocent, trans latio, probarint, quinam sit genuinus Alexandri-*

iæ versionis textus, quo quisque tempore confectus sit liber etc. docuerint. nam nostros codices et Vatic. et Alex. immensis scatere vitiis, ex Aquila, Symmacho, Theodotione aliisque verss. in eos illatis, dudum jam intellexerunt Viri doctissimi, si quidem inter nostrates Cl. Hornemannus multis abhinc annis ostendit *), „ne unicum quidem exemplar τῶν ὁ, cum authenticis Alexandr. interpretum MSS. perfecte congruum Origenis tempore supersuisse videri.“ Hæc autem qui cogitaverit, facile sibi persuadebit, quam levis in libris sacris interpretandis ista sit ratio, ut Alexandrinum citent, laudentque, nullo fere fundamento firmati, quam caute argumenta ex eo petenda sint, et quam vilis sit argumentatio eorum, qui ex illorum versuum, de quibus nunc disputamus, in Cod. Vatic. omissione probare stuperint, eos a textu quoque Hebraico ab initio abfuisse.

Antiquissimas esse has, quas volunt esse, corruptiones, concedunt omnes; legerunt enim Aquila, Symmachus, Theodotion, alii, ut cerni licet ex libro Bahrdtii, qvi inscribitur: „Hexaplorum Origenis, quæ supersunt, auctiora et emendatoria.“ Lips. 1769 I. pag. 561; legit quoque *Josephus* (Antiq. libr. VI. 9 sq.), qui suo more, quæ ipsi viderentur difficultia,

*) Specimen exercit. critic. in vers. Alex. ex Philone. Gott. 1773.

omisit, quæ res illustrare possent, addidit, cuius de hoc loco narrationem accurate inquisivit Kennicot (Diss. II. pag. 409.). Num vero statui possit, jam ante Christum natum sacrum codicem otiosis interpolationibus fuisse depravatum, vehementer dubito. Sed hæc ad aliam pertinent disputationem.

Celeb. *Bertholdius*, qui, quantis difficultatibus hæc prematur opinio, qua interpolatorem ipsum non sensisse suæ cum antecedentibus et sequentibus narrationis repugnantiam credunt, clare perspexit (Einl. pag. 899), totos Samuelis libros ex variis fragmentis compositos esse arbitratur; quorum fragmentorum unum ab Capite XVII. incipere ait, *) cui jam antiquissimis temporibus hanc intrusam fuisse censem corruptionem, quæ cum sequentibus non repugnet. Placet hæc ratio, qua omnem fere s. cod. librum ex fragmentis compositum esse dicunt, critico nostrorum temporum ingenio, neque hujus scriptionis est, hanc rem, quatenus ad totum nostrum pertineat librum, in quæstionem judiciumque

*) Es liegen die deutlichsten Beweise vor Augen, dass das Werk durch eine Zusammensetzung oder Verschmelzung einzelner Schriften oder Stücke entstanden ist, welche für sich selbst ihr Abrundung oder Vollendung haben, und vor dieser Verbindung in ihrer eignen Qualität vorhanden gewesen, hier aber entweder ganz und unverstümmelt nur eingereiht und angefügt, oder bloss Theilweis in das Ganze verarbeitet worden sind. (l. c. pag. 893).

vocare; sed, si tali variorum fragmentorum conso-
ciatione librum exortum esse dicas, mirum sanc-
videtur, ipsum illum, qui varia illa in unum con-
gesserit, non vidisse, quam diversa et repugnantia
colligaret, quod opinatur quoque Bertholdius: „Der
Redacteur scheint wenig mehr gethan zu haben,
als dass er sie (die Urschriften) zusammenstellte.
Dass er sich keine Aenderungen erlaubte, beweisen
die disharmonirende Stellen, welche er in den zu-
sammengereihten Stücken hat stehen lassen“ (ibid.
pag. 925). Mirum certe ingenium sacri scriptoris,
discrepantia et repugnantia connectentis, parum-
que, quid lectores de tali libro essent judicaturi,
curantis!

At hos versus interpolatos esse faciamus; ponamus, Davidem, armigerum Sauli, cum eo in castra
fuisse profectum, ibique, cum in aciem procederet
Goliathus, mansisse. Qualis, quæso, animo tum
effingendus est armiger regis? armorum plane in-
suetus et expers (v. 39; **כִּי לֹא גַּסְהָ;** quod ipse profitetur
בְּיַד **נִלְקִיה** pera pastoritia (**בְּיַד** **נִסְתִּיח**), instrumentisque
pastoritiis (**כְּלֵי הַרְשִׁים**), immo funda (**קְלִיעָז**) instruc-
tus (v. 40); num hæc armigeri sunt, ac non potius
frjus, qui in aciem non pugnandi, sed fratres invi-
endi causa ex agro (v. 17.) venerit, itaque bellan-
is arma non induerit, sed eo, quo consuetus erat,
habitu processerit in aciem, cuius nulla ad ipsum
pertineret pars? Si igitur ea, quæ 56-46. narrantur

vera sunt, etiam, quæ 12-52. exponuntur, ab auctore scripta esse et possunt et debent, quippe cum hæc illis nitantur, nisi quis cum eodem Kennicottio (Concl. pag. 555) peram, et pedum et fundam instrumenta bellica fuisse dicit, quod tam leve est ut vix refelli debeat. Neque enim instrumentis bellicis utentem armis induisset suis Saulus, sed armorum rudem juvenem, nihil nisi agrum et rus præse ferentem, bene instrui voluit. Hæc satis dicta sunt de versibus quibusdam immerito suspectis quibus ejiciendis tantum abest, ut oratio elegantius fiat et facilior, ut potius obscurari et manca fieri mihi quidem videatur.

*Alter locus est v. 41, de quo Eichhornius: „E enthält nicht bloss eine unmöthige Wiederholung eines Umstandes, dessen in der ächten Erzählung vom Zweikampfe mit Goliath anderwärts erwähnt wird, sondern meldet auch den Umstand, dass Goliath sich gegen David in Positum gesetzt habe zu frühe.“ Quod num vere sit dictum, vehementer dubitamus enim dicuntur: נִתְחַזֵּקְנָה, propriè *et ibat ieiunans* et appropinquans nihil significant, nisi Goliathum paulatim processisse, ut ad Davidem appropinquaret, præcunte eo, qui clypeum ferebat; de eum quod Celeb. ille vocat „sich in Positum gesetzt haben“ verbum quidem noster habet autor. Quis autem sibi persvaserit, Goliathum, cum aliquem, quem accurate perspicere non posset, contra se ire spe-*

aret, in suo loco substitisse neque processisse, ut eum cognosceret. Ita neque otiosa neque superflua sunt, quæ hic leguntur, neque obstat v. 48 וְהַיָּה כִּי קָם הַפְּלֹשֶׁת „nam merus est Hebraismus, ex quo dicuntur surgere, quicunque incipiunt aliquo tre, aut quidpiam aggrediuntur“ ut bene monuit Clericus (cfr. Ges. Lex.). Quod vero in codice Vatic. deest hic versus, ex eo non magnum aliquod peti posse momentum, jam supra diximus.

Versus 50 quoque damnatus est, tum quia non legitur in cod. Vatic., tum, quia nihil aliud eum dicere volunt, quam quod in versu antecedente dictum est; hoc si verum esset, probaret, scriptorem longiorem esse et copiosiorem, quam concisa efflagitaret enarrandi ratio, quo crimine ingenium, non voluntas scriptoris culparetur. At quoties scriptores optimos: Herodotum, Livium, Cæsarem, alios idem facere videmus, ut, quæ jam sint indicata, repetant atque mentibus lectorum iterum tradant?

Gravissimas vero querelas excitarunt *Verss. 54-XVIII. 5*, de quibus non una omnium accusantium est sententia. Jam de singulis disputabimus.

Vers. 54. vertitur: „*David caput cepit Philistæi idque Hierosolymam detulit; arma vero ejus (וְאֵת בְּלִי) depositum in tentorio suo.*“ Eichhorn. Kennicot, Dathe historiæ illorum temporum hoc repugnare ajunt; Hierosolymam enim tunc Jebu-

sitas tenuisse, et quem in finem Davidem caput Goliathi in hanc urbem detulisse?“ Ipse Josephus ad repugnantiam illam evitandam rem ita narrat „Davidem caput Goliathi in tentorium suum reportasse, gladium autem Deo consecrasse.“ Huc accedit, quod gladius Goliathi postea Nobae sacerdos servandus fuisse traditus dicitur (XXI. 9. 10.) sed cum legatur hic versus in codice Vatic. *), nihil inde sumere potuerunt, quare in alia abiit Bertholdius: „in der Stelle XVII. 54, welche Eichhorn wider das Zeugniss aller kritischen Autoritäten und ohne andere hinlängliche Gründe für eine spätere Interpolation erklärt, verräth der Verfasser eine so grosse Unbekanntschaft mit dem geographischen Umfange des Reiches in jener Zeit, in welche das frühere Leben Davids fällt, dass er den David das Haupt Goliaths nach Jerusalem bringe lässt, als wäre diese Stadt schon damals im Besitz der Israeliten, und der Sitz der Regierung gewesen (de quo nihil noster autor). Ein solcher Irrthum war nahe an dem Davidschen Zeitalter eine offensbare Unmöglichkeit.“ (pag. 929). Responderunt quidem alii, scriptorem sacrum hoc sibi velle, quod

*) Facile intelliget lector, quam levis sit hæc ex cod. Vaticano argumenta sumendi ratio; ubi legit, quod deletum esse velis, ejus autoritas negligitur, ubi omisit, quod omissum velis, multum. Hinc tribuitur, quod ut sit critici vereor.

ostea illud fecerit; non enim infrequens esse sa-
rīs scriptoribus ea conjungere, quae argumenti
tatione connexa sint, etsi diverso tempore accide-
int (Bud. Hist. Eccl. V. T. II. pag. 55.); hæc autem
iodum non solvere, nemo est, quin videat. At,
quod Hierosolymam eo tempore omnino non in
potestate Israelitarum fuisse contendunt (nihil enim
iabet noster de sede regni ibi collocata), in eo sa-
*ram *historiam sibi repugnantem habent*, quæ*
claris apertisque verbis Hierosolymam usque ad
empora Davidis, qui totum expugnavit urbem (2
Sam. V. 6 sq.) a Jebusæis et Israelitis conjunctim
possessam habitatamque fuisse Jos. XV. 65 docet:

וַיָּשֶׁב הַיְבוֹסִי אֶת בָּנָיו יְהוּדָה בֵּירִישָׁלָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
et Jud. I. 21.

וַיָּשֶׁב הַיְבוֹסִי אֶת־בָּנָיו בְּנֵי יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה (*)
 Sam, cum hoc certamen haberetur inter Sochun-
 em et Azecam ad Ephes Dammim, quæ loca, teste
 Eusebio, inter Eleutheropolin et Æliam (Jerusalem)
 erant sita (*Reland. Pal.* pag. 603), non mirum est,
 in proximam urbem, si ullum alium in locum re-
 ferretur, deportatum esse caput. Error igitur est
 interpretum, de Hierosolyma parum recte statuen-
 dum, non autoris, in omnibus vera tenentis. Ca-
 put tanquam insigne victoriæ documentum ostendi
 solitum esse, ex 1 Sam. XXXI. 9. cfr. 1 Chr. X. 9.

*) Cujus narrationis conciliationem vide apud Rolandum,
 Bachienem, Winerum, alios.

apparet (cfr. Harmer Beobacht. III. pag. 47). E armis vero gladium *Nobæ* postea invenimus (XXI 9. 10.), quo quando sit relatum, noster non narrat at quis ex autoris silentio, aliquid interpolatum esse, colligere audeat? Probabilem sane hujus rationem dedit *Calvinus*; nam postquam moren antiquum suisse docuerit, ut hostium insignia, vexilla, gladii et similia in templis suspenderentur e Deo consecrarentur: „*verisimile est*,“ inquit: „*indignum Saulum, si rusticus, si opilio retinere domi gladium viri fortis, quem cecidisset, quam obrem non ibi esse illi gladium illum relinquendum.* Sed si ipse gladium accepisset domi servandum, se ridendum omnibus exhibuisset et sua ipsius gloria plurimum detraxisset. Pudor igitur eum retinuit, quominus arma Goliath in suam domum inferret, sed specioso praetextu jussit in Sanctuario reponi, ad Divini nominis gloriam.“ Denique quod haerent in voce בְּאַחֲלָיו, quia „tentorium“ in castris habere non posset David, tum primum ad exercitum profectus, hujus difficultatis facilis est explicatio. נִגְלֵי enim non de tentorio solum adhibetur, sed etiam de domo, habitatione, eadem plane dicendi ratione, qua בְּבַת dicitur pro אַחֲלָל (cfr. Gesen. Thes. pag. 32 et Comment. ad Es. XVI. 5.). Sic וַיַּגְלֵי לְאַחֲלֵיכֶם Reg. VIII. 66. de populo, tempore Salomonis. Recte igitus Clericus: *arma domi suæ posuit.*

Venimus nunc ad ultima hujus Cap. *commata* 55-58, acerbissimis criticorum querelis et criminationibus exagitata, absurdum esse dicentium, Davidem neque a Saulo, cuius is animum s^epe exhibarasset, neque ab Abnero, homine aulico, agnoscit. Ad Abnerum quod attinet, facilis est responsio, qui, cum summus militiæ esset præfectus, parum curasse videtur, cuiusnam filius esset minister coram rege cithara canens; potuit quoque accidisse, ut Abnerus, qui s^epe militaret, (XIV. 52.) eamque ob rem non raro ab aula abesset, nunquam Davidem vidisset. Sauli vero oblivio, quam nos quoque improbamus, unde oriri posset, non difficulter explicatur. *)

*) Omitto aliorum explicationes quæ mihi quidem pa-
rum veri similes videntur. Alii enim: „longum tem-
poris spatium inter illam (XVI. 21.) et hanc (XVII.
55 sq.) rem intercessisse dicunt, quo temporis inter-
vallo fieri potuisse, ut, quod in adolescentibus usu
venire videmus, valde immutaretur David atque adeo
a Saulo non agnosceretur;“ sed adolescentem cernimus
et XVI. 12 et XVII. 42. Alii hanc ignorantiam
ortam esse dicunt ex habitus vestiumque mutatione;
nam qui antea lautiore uteretur cultu, utpote puer
regius, tunc rusticus pellibus et pastoritio habitu in-
dutus erat cum baculo, funda et pera, longe nimirum
alter a se ipso. Alii Saulum non, *quis esset* David,
sed cuius *filius* esset, interrogare volunt, quia ejus
interererat scire, cuius familiæ is esset adolescens, cui
suam se filiam uxorem daturum esse promiserat, si
Philistæum vinceret. Subtilius, vereor, quam vérius.
Ingeniose quoque *Heumannus* in „*dissert. in quo par-*

Quis enim hoc incredibile esse dixerit, regem melancholia subinde surreptum, oblitum fuisse ministri, cujus habere debuisset cognitionem; quam sæpe reges et principes vel obliviscuntur vel obli- visci se simulant, quod callere et agnoscere debeant. Optime *Saurin* (Discours historiques, critiques etc. d. V. T. 1750 IV. pag. 363.): „*Il suffit d'avoir quelque idée du tumulte de la Cour et de la multitude des objets, qui passent devant les yeux des Rois, pour ne pas s'étonner, que Saul eut oublié David après qu'il eut été quelque temps sans l'apercevoir. Combien de personnes sont employées journellement auprès d'un Roi, dont il connaît à peine le visage, bien loin de se souvenir de ce, qu'il en a voit oui dire, lorsqu'il les prit à son service? Peut-être David ne fit-il, que rarement l'office d'Ecuyer etc.* *) Igitur sive Davidis me-

scandalorum Exeget. Jud. III. 21 et 1 Sam. XVII. 55 justissimum in modum tollitur: Gott. 1742.“ *Saulum, qui statim Davidem agnosceret, hæc dixisse conjicit, quo majorem Abnero moveret admirationem, quasi hoc sibi vellet: abeas, Abnere, et quæras de juvene; miraberis, quem eum esse inventurus sis.* cfr. Ernesti neue Theol. Bibl, P. V.

*) Eadem fere *Calvinus*: „*In quo possumus tanquam in speculo contemplari, quod solet in mundo plerumque accidere, ut nimirum magnates et principes viri opera minorum utantur, sed ne ipsis aliquid debere et devincti esse videantur, statim eorum memoriam*

noria ex animo excidit Sauli, variis libidinibus distracto et agitato *), sive, jam excitata invidia, obivionem simulavit rex, non culpandus est scriptor, neque corruptoris manum sensisse putandus est, si quidem ea, quæ facile credi possunt, quæ sæpissime nostris quoque temporibus accidunt, narravit.

elabi sinant.“ Annales evolvas, quæso, eorum, qui cum principibus hominibusque aulicis multum sunt versati; easdem querelas de summorum hominum ἀγαρισματικα atque oblivione invenies. Major profecto animi magnitudo inerat in Davide, qui Saulo nihil exprobrat, sed simpliciter se Isæi viri Bethlehemitici filium esse respondet.

- *) Etiam is, qui de his, quas dicunt, interpolationibus aliter sentit *Bertholdius* (l.c. pag. 897.): „Man könnte zwar bei dem hypocondrischen Könige eine ungewöhnliche, zu seinem krankhaften Zustande gehörende, Vergessenheit argwöhnen; allein etc.“ Melius *Stollberg* (Geschichte der Religion Jesu 111.) „Mich dünnkt, ich erkenne in diesem Züge Saul. Eitelkeit, Characterschwäche, Mangel des Edelmuths bezeichnen ihn sichtbar, seit Gott ihn, weil er Gott, verlassen. So lange der gewaltige Riese trotzte und höhnte, war Saul alles dem zu geben bereit welcher jenen tötten würde. Kaum lag er gestreckt da, als seine Gelobungen ihn gereucn. Eifersucht mischt sich in das Gefühl seiner Verlegenheit. Ein Mensch, welcher sich in die Enge getrieben fühlt durch erregte Eitelkeit, gegbenes Wort, gefühlte Bewunderung eines fremden Verdienstes, deren er vergebens sich selbst zu erwählen strebt, und die er in andere nicht ersticken kann, der geräth gar leicht in Verlegenheit und redet albern, wenn er überrascht wird.“

Quæ de XVIII. 1-5, quæm locum interpolatum quoque voluerunt Eichhornius, Bertholdtius, Augusti, disputaverunt viri doctiss., in iis non una omnium est sententia; alii enim omnia commata usque ad v. 6. וְתִצְאָנָה הַפְשִׁים, quibus a versibus incipit Cod. Vat., corrupta esse dixerunt, alii eorum singula notarunt. Levia mihi quidem videntur ea, quæ contradicuntur. Absurdum esse volunt, Saulum, in aulan receptum Davidem, quem omnibus in rebus prudenter et feliciter se gessisse narrat scriptor, ideoque exercitui præfectum, crastino die ferire et parie affigere voluisse - quasi ab inconstantibus et perturbatis hominibus abhorreret is animi habitus, ut quem paulo ante tollendum censuissent, eum rursus deprimerent atque odissent. Res vero ita animi effingenda esse videtur. Sermonibus cum Saulo sicut nitis, quos prolixiores, quam narratum est, habitus esse apparet ex verbis: * וְיִהְיֶה כְּבָלָתוֹ לְנִבְרָר (Jonathan regis filio ita gratus fuit David (v. 1), in regis aulan assumtus (v. 2), ut in unum coalescerent eorum animi, cuius amoris signum suas ei dedit vestes et arma (v. 3. 4.). Hanc vero populi principisque gratiam et servavit et auxit, præclaris rebus posteriorum gestis **) (v. 5.) David, quibus ad summos venisse

*) ut notum est, significat *loqui אָמַר dicere*; illud absolute, hoc relative dictum.

**) Etiam Winer (Bibl. Realwörterb. Leipz. 1833. p. 309) Dagegen finde ich für unnöthig 18, 1-5 für Interpo-

onores, nisi Saulo, mulieribus laudes Davidis ca-
entibus (v. 6. 7.), bilem invidiamque resuscitassent
es gestas celebrantium chori (v. 8.). Nescio sane,
uid discrepantiæ in se habeat hæc narratio; nam
quod eum exercitui esse præfectum iterum narra-
tur (v. 15), ex eo nihil elicere licet, si quidem sæ-
missime iterantur, quæ antea dicta sunt; huc acce-
dit, quod in altero loco (v. 5.) dicitur וַיִּשְׁמַחַת שָׂאֵל וְעַל אֲנֹשֶׁי הַמֶּלֶךְ לֹא שָׁר - וַיִּשְׁמַחַת לֹא שָׁר - in altero (v. 15.) hoc munus *certius*
describitur (אֲלָמָּה לֹא שָׁר - וַיִּשְׁמַחַת לֹא שָׁר). At multas discre-
pantias, ubi nullæ erant, invenire potuerunt critico-
um ingenia, nova sæpe captantium, neque facile
existit vir ullus ingenio et doctrina excellens, qui
in novis proferendis sibi aliquantum placet, quin
avidus imitatorum grex, quæ hic timide et caute sit
vel opinatus vel suspicatus, pro veris certisque jac-
itet, modum excedat suisque se pungat armis. Sed
ad nostrum revertamur.

Restant enim *tres loci*, quos interpolatos esse
ostendere conatus est Eichhornius, alii, sed argu-
mentis tam levibus, ut facile possint refelli; primus
locus est *Cap. XVIII. v. 8-11*, in quibus suspecta esse
dicunt interpret., quæ inde ab his verbis v. 8. וְעַד לֹא קָנָה usque ad finem versus 11 leguntur: „Impe-
ratus Sauli, inquiunt, in Davidem, *telo in eum pro-*

lation zu nehmen. V. 5 ist vielleicht unbeholfene
Prolepsis.

*jecto summum vitæ periculum Davidi haud obscure prodebat, propter quod etiam saluti sua prospicit ex narratione genuina, quæ XIX. 9. legitur; sed secundum hujus loci historiam, David hæc non curat, manet in Sauli domo, tanquam si nihil sibi ab ejus odio esset metuendum.“ Qua huic objectioni possunt responderi, jam attulit *Wiener* (l. c.): „Man darf nicht übersehen, dass Saul in einem Anfall von Melancholie den Spies gegen David wirft und die Entfernung Davids könnte recht wohl gleich nach diesem Vorfalle erfolgt sein oder auch David Gründe gehabt haben, nicht plötzlich den König zu verlassen, sondern sich nur aus seiner unmittelbaren Nähe zurückzuziehen.“ Quæ causæ, ut maneret, impulerint eum, intelligere non est difficile. Ingratus profecto apparuisset seque vix dignus, si ob *insani* hominis (cfr. וְתִבְנֵא v. 10.) impetum statim reliquisset regem mentis haud compotem, qui, quamquam odium in pectore foveret, ipsum favore complecti videtur. Tam inconsideranter agere non solent homines prudentes. Cum vero Sauli in ipsum odium altos radices egisse videat, tum denique, ut parerat, saluti prospiciendi causa eum relinquita. Numquid in his aut absurdum aut a veri specie alienum?*

Quantos in errores sæpe deducatur nimia criticorum subtilitas, nihil planius ostendere potest,

quam quæ Eichhornius eumque sequentes Dathius et
alii ad Cap. XVIII. v. 17-19. ejiciendos protulerunt:
, offert ex fide hujus scriptoris, inquiunt, filiam
suam Merabam Davidi ipse Saulus sine amba-
gibus et in versu 20 genuinæ historiæ alteram
Michalam per certos homines a se subornatos of-
fert dubia adhuc condicione. De Meraba obti-
ienda non dubitat David, sed de Michala petenda
vix audet concipere spem.“ Non dubitat? Et
quid tandem sibi volunt verba v. 18.: „quis ego
sum aut quæ vitæ meæ condicio, aut quæ fami-
lia mea patria est inter Israelitas, ut gener sim
egis?“ Nonne hæc dubitantis sunt? Nonne sibi
cum homine fallace, vix promissis stante, rem esse
intelligentis? Qui se tanto honore, ut regis gener
ieret, indignum judicavit, „is de Meraba obtainenda
non dubitat?“ Providit David ea eventura esse,
quæ quoque evenerunt. Cum tempus veniret, quo
Davidi Meraba erat collocanda, data est alii homini;
et cum alteri filiæ dilectus esset David: neque ipse
ex, ob pristinam perfidiam, sincere et simpliciter
offerre audet, sed homines quosdam subornat, qui
hoc ei dicerent, neque David, quam jam antea ex-
pertus erat perfidiam, eam memoria excidere pas-
sus est, sed eadem, qua antea, respondet modestia.
(vid. p. 8. 9.). Ethæc conciliari non posse quisquam
um Dathio dixerit?*) Ultimus restat locus v. 21,

*) „Saul liess durch seine Hofsleute in dem Tone mit ihm

אמָר שָׁאֵל אֶל דָּוִר בְּשָׁתִים חַחְתָּן בְּיַיּוֹם
in quo leguntur haec: **דָּוִר בְּשָׁתִים חַחְתָּן** בְּיַיּוֹם „haec non cohærere“ ajunt „neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus, neque sam admittere explicationem.“ Concedo equidem obscura esse verba **בְּשָׁתִים חַחְתָּן בְּיַיּוֹם**, quæ obscuritatem nescio an ex industria sit illata; ambigue enim dicta sunt; mihi etc. eodem modo dicta esse videntur ac Job. XXXIII. 14. **בְּאַתָּה יְבִרְךָ אֶל וּבְשָׁתִים לֹא יִשְׁרְגָּנָה** quo in loco nemo facile dubitat sensum esse iterum, secunda vice (cfr. Neh. XIII. 20) **פְּעֻמָּה וּשְׁתִים** Verti igitur licebit h. l. altera vice mihi eris gener quæ explicatio, si recta est, et cum sequentibus et cum antecedentibus apte cohæret. *) Sed, si haec quoque rejiciatur, quis ex verborum obscuritate hoc colligere audet, ut ea, quæ dicta sunt, falsa esse pronuntiet; quodnam scriptores Græcos et La-

(David) reden, wie er glaubte, dass es auf den ehrbegierigen jungen Helden den tiefsten Eindruck machen würde Es ist zu glauben, David habe diese *Hofsprache* zu gut verstanden, als dass er alles so gleich für baar angenommen“ (Hess. l. c.) Recte igitur Winer l. c. „Dass David keine Bedenklichkeiten äusserre, als ihm Sauls älteste Tochter angetragen wird, wohl aber als Michal sein Weib werden soll, ist gradezu unwahr.

*) Alii aliter interpretantur, sed parum grammaticam tenentes; præ reliquis maxime placet Chaldæi **בְּחַחְתָּן מְחַרְיוֹן**: *ex duarum altera gener fies*, quam explicationem Jarchides quoque sequitur. Theod. **ἐπὶ ταῖς δινὖν ἐπιγεμβρεῖσιν.**

inos maneret fatum si ad locos obscuros *delendos*
iæc deduceret ratio?

Quæ de locis, quos interpolatos dixerunt viri
illustres, disputavimus, iis hoc effectum esse spe-
ciamus, certe voluimus, ut intelligerent lectores,
neque *internis*, quæ dicuntur, argumentis iisque
certis firmisque hosce versus notari et rejici, neque
emere fidem habendam esse corum autoritatibus,
qui, quam semel arripuerint sententiam, eam fir-
miter tenendam esse atque exaggerandam arbitran-
tur. Ad internas, quibus spurius aliquis censetur
liber locusve, notas id quoque pertinet, si orationis
habitus tum in singulis verbis tum in senten-
tiarum conformatioне et continuatione ab autoris
consuetudine et ingenio abhorreant. Atque has
quoque notas in illis qui damnantur, locis reperisse
sibi visi sunt Celeb. Viri; *) at, scribendi ratione,

*) Eichhorn. l. c. „Im Styl ist auch ein grosser Unter-
schied, wenn ich meinem Gefühl trauen darf. Die
Reden sind nicht so rund, wie vor und nach dieser Stel-
le... Auch בָּא בְּנֵשִׁים ist nicht der Sprache der Bücher
Samuel gemäss, da sie sonst בָּא בַּיִמִּים brauchen.“ Hæc
falsa sunt; nullus enim, quantum scio, exstat in Sam.
locus, ubi notissima illa formula בָּא בַּיִמִּים legitur.
Offendit porro virum doctissimum v. 13; sed amat
noster verbum קָלַח iterare et repetere, cfr. 1 Sam.
XIV. 19. II. 26. 2 Sam. V. 10. XVIII. 25. 1 Sam. VI.
12. 2 Sam. III. 16.

qua utitur noster, attentius perspecta, eum multa habere disces, quæ vel nusquam in s.c. præterquam apud nostrum legantur, vel a solita loquendi ratione abhorreant et huic sint propria; quare, si in locis *νοθέιας* crimine affectis insolita quædam dicendi genera inveniantur, cavere sibi debet criticus, ne error animum obrepat.

Externum vero argumentum fere suppetit nobis nullum, ut supra jam monuimus, nisi quis *LXX. Cod. Vat.*, cuius autoritas in aliis rebus et sæpe est repudiata et sæpe debet repudiari, tantum velit tribuere, ut hoc *uno* duce atque autore versus damnet, historiæ testimonio internaque rerum junctura firmatos, quod judicium neque patitur antiquitatis consuetudo neque admittit Criticorum ars. Sed de illo argumento alio loco disputabimus.

II. De verbis loquendique modis 1 Samuelis libro propriis.

Verborum ἄπαξ λεγομένων aut insolentius dicorum cum in omnibus s. c. libris magna sit copia, cum in 1 Sam. libro haud exiguus exstat numerus, quorum et cognitio difficilis est et ignoratio molesta. Neque enim scriptoris indolem artemque perspectam habebit, nisi qui ea, quibus ab aliis discrepat hic, sive easdem res insolito nomine appellans sive novarum rerum nova inducens nomina, clare et perspicue intellexerit. Difficultas vero est in eo, quod amplam conjecturis regionem aperit nāc insolitarum vocum indagatio, unde facile fit, ut summorum hominum autoritates falsis aut minus certis afferant pondus, erroresque, quos parum cavit humanæ naturæ imbecillitas, splendidorum virorum autoritate magis divulgentur. Operæ igitur premium facturus mihi visus sum, si quæ alii vel disputatione vel omiserunt, accuratius inquirerem, si quid ad meliorem hujus libri intelligentiam possem conferre; fateor enim idem mihi accidisse, quod admirationem sibi movisse dicit *Böttcher* (Proben alttestamentl. Schriffterklärung. Leipz. 1853): „Wie

erstaunte ich hier auf einem Gebiete, wo so viele
ruhmvolle Nahmen und so bänderreiche Werke
glänzen, noch so viele höchst oberflächlich bear-
beitete Boden zu finden.“

1 Sam. I. 5. Elkanas legitur, cibi portionibus
inter uxores distributis, Hannæ suæ dedisse
אָפִים, quod verbum אָפִים quid h. l. significet, magna
interpretum est dissensio. אָפִים indicare *iram* no-
tum est vel ex infinitis locis, in quibus Deus mise-
ricordiæ plenus dicitur אָפִים (Exod. XXXIV. 6
Num. XIV. 18. Ps. LXXXVI. 16. etc.). Verti igitur
potest: dedit *portionem unam* (cum) *ira*; iratum
dices eum nulla ex Hanna prole accepta. Accus
adverbii loco positus nullam habet dubitationem
(cfr. Gesenii Lehrgeb. § 150); similiter *שב בְּطַח*
Deut. XII. 10. et quæ verba hunc loquendi usum
egregie illustrant, Proverb. X. 9. *הוֹלֶךְ בְּתוֹם יָלֵךְ בְּטַח*
ut ibi pro אָפִים *בְּבִטְחָה*, ita nostro loco pro אָפִים
quod legitur Dan. XI. 20. *וְלَا בְּמִלְחָמָה בְּאָפִים* *וְלَا בְּכָבְדָח*
At, totius orationis continuatione rerumque acta-
rum serie perpensa facile apparebit, tantum absuis-
se, ut *iram* in uxorem, mærore confectam effun-
deret maritus, ut potius acerbam ejus sortem levare
conaretur; hinc factum est, ut Kimchius explicanda
esse censuerit haec: *מִנָּה אֲחַת נִכְבְּדָח לְהַשִּׁיב אֲפָה וְכָעֵטה*
sensus magis inspiciens, quam verba, quanquam
eandem huic verbo inesse sententiam voluit *All*

Schultensius *); nam quod alii Rabbinorum dixerunt ante אַפִּים addendum esse נְשָׁא, ita ut "dem esset, ac נְשָׁא פְּנִים levius est, quam ut in interpretationum numerum possit venire. Alii vero אַפִּים ab iræ sensu ad *tristitiam* vocare voluerunt; rectus est hæc interpretandi ratio; ita *Hieronymus*, *Vulg. Luth. Dathius*, alii: *tristis* (omiserunt omnino hoc verbum LXX.) **). Neque vero hoc admissendum videbitur ei, qui אַפִּים in *iræ* significacionem inde abiisse reputaverit, quia spiritu *anhedando* se prodit; hoc autem in *tristitiam*, halitum plerumque *comprimentem* cadere non posse, vix est, qui non videat; neque ullus exstat locus, unde probari possit, *tristitiæ* notionem inesse in voce אַפִּים. Longius repetita videntur ea, quæ habet *Clericus* (Comm. ad h. l.) idem significare posse ac

*) *Origines Hebr.* Lugd. 1764 pag. 424. Is vertit: portionem unam naribus prædictam h. e. eminentem et superbiorem, ut ita dicam, reliquis omnibus portionibus, atque in qua inerat decus aliquod intactum atque illibatum; comparat כוֹס אֲנָפִים, et (pag. 419): habent insuper Orientales, inquit, aliquid privum et peculiare in naso, quum eum usurpent pro indole generosiore ac celsos spiritus gerente, quæ plena sit gravitatis ac majestatis.

**) Legitur quidem in Complutensi: μερίδα μλαν κατὰ πρόσωπον, sed ab aliis codd. hæc verba abesse constat; in iis, quæ sequuntur, habet Rom. cod. πλήν ἔπει, cod. Alex. πλήν ὅτι, unde colligo eos pro אַפִּים leguisse יְהָנֵם; ita enim sæpe vertunt יְהָנֵם.

לְחֵם פָנִים, *panis*, qui *Deo apponebatur*. Chald
תַּחַת חֹולֶק בְּחִיר partem *electam*, conjecturæ
probabilia magis sequens, quam vera intelligens
Gesenius, Syrum, qui vertit מנהא חרא צעפה – por-
tionem unam duplice, secutus „portionem ait esse
duarum facierum i. e. *duplicem* (Thes. pag. 127)
quia Hebræi cibi oblati copia amorem et observan-
tiam significare solebant, ut Gen. XLIII. 34; ita
וְחַנּוּ לְהֵן בְּעַד שְׁנֵי פָנִים כִּי-אָלוּחָר שְׁהִיא נְחַנּוּ לְהֵן מְהֻנְחִים
אנָה אֲחַת בְּעַד שְׁנֵי פָנִים כִּי-אָלוּחָר שְׁהִיא נְחַנּוּ לְהֵן מְהֻנְחִים
שְׁמָנִים וּמְהֻנְחִים שְׁאַיִן בָּהֶם שְׁוֹמֵן כִּי-שְׁחַבֵּר מָה שְׁתַרְצָה לְאַהֲבָתוֹ
i. e. *dedit ipsi partem unam duas habentes facies*
q. d. *dedit ei de frustis valde pingvibus, et de*
frustis, quæ non erant pingvia, ut eligeret utrum
vellet, præ amore suo. Quicunque ad portionem
referunt אֲפִים, verbum non expressum מְנֻחָה addere
coguntur aut אֲחַת superfluum esse dicunt, quod quam
sit durum Hebraici sermonis gnarum fugere non
potest. Deinde difficultas latet in וְחַנּוּ v. 4 et וְחַנּוּ,
alterum ἀόριστον, alterum definitum significans tem-
pus, quod ab interpret. non observatum esse miror.
His omnibus animo pervolutis, oborta est dubitatio,
an non אֲפִים referendum esset ad וְחַנּוּ, hoc sensu:
Peninæ ejusque filiis suain cuique dedit portionem;
at Hannæ dare solebat portionem unam coram
i. e. ut omnes possent videre, *quia amabat eam*.
Itaque אֲפִים esset i. q. Ezech. II. 10, quæ lo-
quendi formula nostro non insolita; cfr. 1 Sam.

XXV. 23. **לְפָנֶיךָ pro לְאַפִּי** זֹה וּמְפָלֵל לְאַפִּי. Hæc autem, nisi mea mea fallant, et faciliora et ἐβραϊκός εόρα videntur.

I. 6. Occurrit vox אֲרַףָה, cui h. l. *aemulæ* i. e. alterius uxoris significationem tribuunt, sed argumentis, ut mihi quidem videtur, parum validis nixi. Lev. XVIII. 18 legitur אַל אֲרַףָה לֹא תַקְרִב אֲרַףָה, et adlitteratur לְאַרְבָּה לְגַלְוָה עַרְבָּה, quod verbum לְצָרָר vertunt: *id aemulationem ejus excitandam.* LXX. ἀντιξηλον, inde Kimchius, nostrum locum illustratus finxit: שָׁחִי נְשִׁים לְאִישׁ אֲחָת נִקְרָאת צְרוֹן. At, quanquam πονγαπίαν tristes plerumque inter uxores efficere emulationes, satis notum est: לְצָרָר nullo addito verbo, quod objecti, ut ajunt, locum obtineat, ad emulationem ejus verti posse, dubito, sed cum sequentibus jungi debere opinor, ita ut transferendum sit: *conjunctionem, una;* hæc si significatio adnittatur, nihil inde in nostrum locum redundare potest. Neque veri simile esse videtur, ab Herœis complures saepe in matrimonium ducentibus uxores, alteram tori sociam nomine, quod aliquam in se invidiam haberet, appellari solitam fuisse. Syris quidem אַרְבָּה uxor est uxori addita, permutanib[us] וּ et עַ *), sed hoc vocabulum an ejusdem sit

*) Michaelis ad *Castelli Lexic. Syr.* pag. 643: „Ceterum honestissime ac plane demta inimicitiae notione etiam de thori socia ponitur, ut ab Ephræmo I. 65, ubi narrat, Saram non omni jure heræ contra Hagaram usam,

originis, est incertum. Potius hue referri potes Es. XI. 13, quo in loco per paralelismos sibi junguntur צְרָר et קְנָה; his enim in eandem æmuland notionem nos revocari planum est. Sed cum v. 6 per parenthesin inclusus narrationem verss. 5 et 7 interpellet, voxque הַרְעִים, quæ semper de strepitu tonitru aliisque terræ motibus adhibetur, vix ad *iram* seu *fastidium* referri posse videatur, ut volunt interpreti, neque ulla adsit causa, cur de Penina induceretur mentio, solitum הַצְּדָקָה significacionem *œrumnæ*, *miseriæ* retinendam esse arbitror. hæc tria commata ita transferens: *Accidit enim, cum sacra faceret Elkanas, ut Peninæ uxori omnibusque liberis ejus portiones distribueret. Neque vero non Hannæ solitus erat coram apponere unam portionem, quippe quam amabat.* Sed cum uterum ejus occlusisset Deus, ipsam calamitas sua tam vehementer irritabat, ut faceret quoque, ut sibi uterum a Jehova esse occlusum, vehementer fremeret. *) Hoc, opinor, voluit autor: quanquam nihil amoris et officii reliquerit in Hannam maritus, tamen hac lenitate non mitigatam esse uxorem, liberis orbam, quin a Jehova hoc sibi immissum

cogitantem, quod data marito non jam ancilla esset, sed jam thori socia (אֲנֹחָה עָבָד) cfr. Suppl. ad Lexic. Hebr. pag. 2157.

*) Etiani Arias Mont. הַרְעִים vertit: facere, ut aliquis fremet.

esse malum, vehementur fremeret. Haud pauca sunt, quæ huic favent interpretationi, præsertim v. 7 וְכֹו וְשָׁה, quæ ad v. 5 referuntur, neque ulla Peninæ sit mentio; simile quid cogitarunt LXX, quamquam, quomodo legerint, pro certo statui nequit.

1. 9. III. 3. הַיּוֹלֵד de *tabernaculo sancto*, unde collegerunt, autorem sui temporis mores Salomo- misque *templum*, præ inscitia, ad vetustissima trans- tulisse tempora; sed הַיּוֹלֵד (insol. rad. Arab. *hāyil*) extendere, unde conjug. III. IV. longum esse) nihil aliud significat, quam *domicilium longum et spaciosum*, neque ulla lapidibus exstructi ædificii inest notio *)

v. 13. שְׁאַלְתָּה pro שְׁלָמָה; amat noster litter. voc. ita occultare; 1 Sam. XV. 5 וַיַּרְבֶּה pro וַיִּרְבֶּה, XXV. 8 לְהַעֲרִיב pro לְאַרְבֵּה II. 32. בָּנָה pro בָּנָה

II. 36. אֲגֹרָה stipem s. *numulum* esse ex אֲגֹד colligere cum multi alii volunt, tum Gesenius (Thes. pag. 22); nusquam alibi legitur. Sed multa mihi huic notioni obstare videntur; neque enim ante exilium Babylon. ullam *numulorum* mentionem fieri posse credo, neque reipublicæ ratio *stipis notionem* potest svadere, (nam pecuniarum rarus erat usus), neque aliorum verborum similitudo ad eam notionem nos dicit. Jarchi et qui eam se-

*) Boisens Beiträge zu einem richtigen System der hebr. Philol. Leipzig. 1762. pag. 155.

ללא פ יהירה (quuntur ex deductum esse censem) גְּרָה נִגְרָה (והוא לשון גְּרָה), sed parum linguae indolem curantes. Nescio igitur an melius huc referri possit Chald. אֲגִירָה mercenarius et אֲגִירָה merces, quae significatio et dialectis convenientior, et iis, quae sequuntur, בַּכְּרָה לְחֵם optime respondet. *) LXX. ὄβολος.

Eodem versu legitur סְפֻחָנִי, cujus verbi significationem primariam ex *ungendo* (effundendo, ut נִסְחַת וְשִׁפְחָת) repetendam esse, autoribus licet Michaeli (Suppl. pag. 1786) et Gesenio (in Lex.), viris tam

*) In R. Jehudae Ben Karisch ad Synagogam Fez, de studii Targum. utilitate, epistola, cuius exstat Codex Mscr. in Bibl. Bodley. Oxon. CCCLXXXV, ex quo excerpta quædam attulit Schnurrer in epistola quædam, ad Eichhornium, V. C. missa (cfr. Eichhorns allgemeine Bibliothek der Biblischen Litteratur III. pag. 965), hæc de nostro vocabulo inveniuntur, quæ, ut nostram sententiam egregie illustrantia, exscribere haud piget:

לְאֲגֹרָה כְּטַף [Sam. II. 36] הַר חֶרְנוֹת שְׂכִיר מִגְרָה
אֲבִירָה [Lev. XIX. 13] פֻלָּח שְׂכִיר [Dent. XV. 18]
אֲגִירָה דְּאֲגִירָה : וְחַפְטִירָה אֲגִירָה אֲלָאֲגָר : פְּחַטָּוֹת פִּיה
אַלְעֲבָרָאנִיה וְאַלְסְרָיאַנִיה וְאַלְעֲרָבָיה וְלִטְמָה יְכִין לְהָ פִי
אַלְעֲבָרָאנִיה נְטוּר אֶלָא מָא אַשְׁחַבָּה פִי אַלְאַלְפָאַט וְאַכְּתָלְפָאַט
פִי אַלְמָעַנִי מְחַל וְלֹא חָנָגָר [i.e. Deut. XXVIII. 39] אֲגָר
בְּקִיעַ [i. e. Prov. X. 5] אֲגָרָה בְּקִיעַ [ibid. VI. 8]
וְחַפְטִירָה גַּמְעַלְאַשְׁרָה : וְמַנָּה דְּבָרִי אֲגָר [i.e. XXX. 1]
בֶּן יְקָה אַלְגָּאַמָּע וְהוּ שְׁלָמָה בֶּן דְּיוּד סְמִי אֲגָר גַּאֲמָה כְּמָא

סְמִי אַיְצָא קְהַלָּת גַּאֲמָה i. e.

significat mercedem; ita explicat Thargum
פֻלָּח שְׂכִיר מִגְרָה אֲגִירָה 18 et שְׂכִיר שְׂכִיר Deut. XV. 18
Lev. XIX. 13 vertit אֲגִירָה דְּאֲגִירָה merces mercerarii etc.

illustribus, quo minus probetur, multa mihi vi-
dentur obstare, nec video, cur a veterum inter-
pretatione recedatur qui *adjungendi* et in Hithp.
adhærescendi in hoc verbo inesse notionem recte
statuerunt. Neque enim aliena est hæc significatio
Hab. II. 15, nam cum ibi legatur: **הוּא מִשְׁקָה רַעֲנָה**
„væ illi, qui bibere cogis socium,“ ea, quæ se-
quuntur מִסְפֵּחַ חַמְתָּה bene reddi possunt: „qui ad-
jungis ei fervidum tuum;“ et sine dubio præferenda
est Es. XIV. 1. 1 Sam. XXVI. 19. nostroque loco.
Quintus restat locus Hiob. XXX. 7, ubi cum lega-
tur: **מִתְחַדֵּחַ חַרְיוֹל וִטְפַח**, nescio an optima sit interpre-
tatio: „sub carduis conjungunt se i. e. congregan-
tur.“ Viderunt hoc LXX., qui verterunt: διητῶντο.
Quid igitur duo ex uno facias verba?

Paulo superius v. 33. alia quoque invenitur vox
et ipsa ἄπαξ λεγομένη: **לְאַרְיֵב**, ut monuimus (pag. 37)
pro **לְהַאֲרֵב**, quod præeunte Kimchio in libr. Rad.
docuit Gesenius; ipsam autem radicem **אַרְבָּ** litteris
transpositis i. q. **דְּאַבְּ** esse monet, nostrumque locum
wertendum: *animam tuam, ut contabescat, faciat*
cfr. **דְּאַבְּזָן** Deut. XXVIII. 65. Michaeli (Suppl. p. 18)
Arab. **أَرْبَوْن** nulla litterarum transpositione est *res*
stupenda.

IV. 17. legitur **הַמְבָשֵׂר** *hoc uno loco de tristi* nun-
cio, cum primam hujus verbi significationem ex
pulchritudine et gaudio desumptam esse, satis di-
lucide ostenderint Michaelis (in Suppl. pag. 255)

et Gesenius (in 'Thes.') et Böttcher (Proben etc. p. 93). Verum quando Gesenius huc referenda esse censem alia quoque loca, ut 2 Sam. XVIII. 20, parum recte mihi vidisse videtur vir summus; ibi enim is, qui ut sibi liceret nuncium ad regem ferre, petit *Ahimaaaz*, *læta* se adnunciaturum aperte credidit, quod clare demonstrant, quæ mox sequuntur verba v. 31
וְתַפְשֵׂר אֲרָבִי.

v. 18. Formulam מִפְרֹקֶת ῥָאָג λεγ. quod *cervicem* reddunt Chald. פָּרָק de qualibet articulorum junctura, u. Lev. XIV. 25. apud Jonath. de articulis manuum pedumque (habet Text. Hebr. בְּהָנוֹ); h. l. *compages vertebrarum* (nos: Rygraden), quæ quasi scissæ sunt et abruptæ (פָּרָק); ita accuratius interpretab- ris. LXX. *νῶτος*. Aquil. *τένων*. Symm. *σπόνδυλον*.

v. 19. Formulam dicendi לִלְהָ non præter hunc locum in s. c. invenimus, quam, consentientibus fere omnibus versionibus, ex יָלְרָ deductam, et, ac similitudinem לִלְתָּה et אֲתָּה (pro אֲתָּה) contractam esse nos quidem non dubitamus. Alia vero omnino ha- bent Rabbinorum plerique, quos sequitur Buxtorphius in Concord., ex יָלְלָ - *ejulari* illi quidem de- rivantes (R. N. מ" פִּרְשׁוּ מִן יָלְלָה כְּלֹהֶר קָרְבָו יְמִיה " מ" בְּרִישׁוּ מִן יָלְלָה כְּלֹהֶר קָרְבָו יְמִיה " מ" וְלֹעֵךְ בְּחַבְלִים haud refragante verborum sensu.

v. 21. אֵי בָּבֹד, „*non est gloria;*“ particulam אֵי præter nostrum locum etiam Hiob. XXII. 50 inveniri, ubi legitur יְמִילָא אֵי - בְּקִיא, docent Grammatici quanquam fere omnes et versiones (Syr. Ar. LXX

Vulg.) et interpretes pro אָישׁ נִקְיָא legendum esse אָישׁ אַיִן onsentunt. Cum nostrum אַיִן, apud Rabbinos frequentissimum, alii ex אַיִן, per apocopen lit. נִקְיָה elisa, esse deductum, alii interrogandi esse particulam i. e. אַיִן, quæ in *negandi* notionem transierit, uno ore noneant: „quum de eo, quod non comparet, quæri oleat, „ubi sit,“ ita ut: „ubi gloria,“ sit ejusdem significationis ac si: *inglorius dixisset*“, haud præereundum mihi esse videtur, LXX. h. l. vertisse οὐαὶ βαρχαβὼθ (XIV. 5. Ἰωχαβὴδ), quam significationem οὐαὶ, νοῦ inesse in voce אַיִן appareat ex Eccl. X. 16 (IV. 16?). Atque hoc quidem, an sit nostro loco admittendum, nescio. Igitur: *deplorata est gloria.*

De voce עֲפָלִים V: 5 alio loco disputabimus.

VI. 8. syadent Philistæi, ut dona, quæ dei placandi causa currui imposita mitterentur, ponerent αἴρεσθαι, quam vocem, cum hoc uno loco inveniretur, ignorarunt jam veteres. LXX., nulla addita interpretatione ἐργάζεται s. βοέργαζε *) s. ἐργάζεται. Symm. ex conjectura sana illa quidem ἐν τῷ λαρυκιῷ; infelicitate garrivit Aquila ἐν ὑφει κουρᾶς, quasi composta esset vox ex אַרְגֵנְתִּים texere et נִזְבֶּן (ex נִזְבֶּן) tonsura.

*) Miro modo corrupta seu librariorum inscitia, seu versionum illatarum diversitate est hæc vox in Codd. Græcis. Omnino explodenda scriptio βερσεχθάν, sine dubio ex Hebraico vocabulo Græcis litt. consignato exorta. Verissimam habet cod. Rom. Ἀργός.

Chald. בְּפִיבִיחָא. Ducunt nonnulli ex רַגְוֵי commoveri tremere, quia apud Arabes saccus lapidibus referitus, jumentorum lateri alligatus ad æquilibrium servandum simili vocatur voce. Syr. רַגְוָא vel ut apud Ephrænum legitur אֲרָגוֹא. Omnium sanissime Simonis, compositum esse dixit ex אֶרְהָה (collegit, unde et אֶרְזָה) et נָזָן Syr. gaza, igitur cistula gazis colligendis. Nescio an Philistæi sermonis vestigia lateant in eo, quod scrinium aliquod significare profitentur, vocabulo.

Insolentior est forma v. 12. יִשְׁרָבָה (cfr. Alting fund. pag. 194. 235), cum et longa vocalis יִשְׁרָבָה soluta sit in brevem et Dagesch forte, et generis feminini signum ח desit, cujus exempla præbent Gen. XXX. 38 וַיְחִמַּחַת, Dan. VIII. 22 גַּעֲמָרָבָה. Jarchides hanc formam vocat אַנְדְּרוֹגִינִיָּה i. e. Græce ἀνδρογύνος.

v. 18. כְּפָר הַפְּרִזִּי. Vulg. villa, quæ erat absque muro. Sym: ἔως οὐμῆς ἀτειχίσου, sed LXX. ἔως οὐμῆς τοῦ φερεζαίου. כְּפָר nullo alio loco significat pagium, qua in notione semper legitur et tamem eam, quam habet Vulg. interpretationem rectam esse, docet Deut. III. 5.

VII. 2. וַיְבַחֲחָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶחָרִי, quæ verba, quid indicent, ignoratur. בְּהָה esse „lamentatus est“ ostendunt Jerem. Ezech. Amos, Mich. consentientibus LXX., qui, nostro excepto loco, θρηνεῖν usque fere habent; sunt igitur, qui vertunt: la-

nentati sunt post *Jehovam*, explicante Clerico,
 quod non secuti essent *Jehovam*, quam interpre-
 andi rationem num ferat Gramm. vehementer du-
 bito, neque video, quomodo jungant cum iis, quæ
 paulo ante dicta sunt: „*arcum per viginti annos*
fuisse in Kirjathjeearim; lamentatos enim esse per
 ot annorum spatium Israelitas, *Jehovæ* illos quidem
 um maxime obliviosos, vix est, quod credas. In
 illam viam duxit Chaldæus vertens: אַחֲנָה יְהוָה בְּלִ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל בְּתַר פּוֹלְחָנָא רְאֵי, quæ verba ita reddunt: *et con-*
*gregati sunt post cultum *Jehovæ**; huic sententiæ,
 præeunte Michaele (Suppl.) favet Gesen. qui
 conferri jubet neque absonus est David Kimchi, qui
 in libro radic. inter lamentandi et congregandi no-
 tionem dubius hæret. At si quæris, unde sciamus
 אַחֲנָה apud Chald. significare *congregari*, vix ha-
 bemus, quo hoc pro certo possit firmari; nam et
 נָהָג et נָגֵש idem vertit נָהָה. Huc accedit, quod
 scriptor *Samuelis* pro *Jehovæ* cultu inferendo stu-
 dia mox narraturus, vix laudes *populi* h. l. efferre
 vult; nam si vera esset hæc interpretatio, quam
 quoque Dathius sequitur, si ut hujus utar verbis,
 Israelitæ per viginti annos in loco Jovæ sacro con-
 venierunt, quo tandem modo cum his cohærent ea,
 quæ sequuntur, Samuelis verba? Alia igitur sua-
 dere audeo, quid si יְבָחֵה – „*desiderio affecti sunt*
Jehovæ“ vertamus, quæ notio facile ex lamentandi
 notione elici potest et cum Samuelis verbis: „si

verum est desiderium vestrum et quæ sequuntur egregie cohæret. Mihi quidem, hanc interpretationem animo volventi interpres et Græcus simil quid cogitasse videtur, ille quidem „επέβλεψε vertens, et Vulgatus non alienus esse, cum rediditerit: *requievit* *); cum ejulatu ex desiderio orto optime quoque conjungi possunt alii, in quibus invenitur חַנְחָה, loci - Ex ἀπαξ λεγομένοις est quoque

IX. חַנְחָה, quod recentiorum fere omnes: *donum munusculum* vertunt, nexus verborum consentient quidem, nullo autem Orientalium adstipulante usu Ita Gesenius, nostri verbi illustrandi causa affer Es. LVII. 9, quo in loco legitur: לְמִלְחָה שְׂרֵךְ, qua cum vertenda sint: „regem cum oleo adis“ i. e. e oleum offers, inde effici posse credit חַנְחָה esse donum. Sed ex translata et figurata quadam unius loci ratione nihil effici posse, nemo est, quin videat deinde hoc quoque afferunt, quod Chald. נֶבֶזֶת Dan. II. 6 Hebraice transtulerit aliquis חַנְחָה; sed cum ipsum נֶבֶזֶת sit incertissimum, quid ad nostram rem hoc faciat? Mira quoque varietas interpretum veterum, quænam sit hujus vocis significatio, ignorantium. LXX. καὶ πλεῖον οὐκ ἔστι μεθ' ἡμῶν; Chald. רְבֹשׁ aliquid quod rectum est. Hieronymus:

* Nisi pro יונחה eum legisse dicere malis cum Carpzovio Crit. Sacr. (pag. 230 edit Lips. 1728). Vertitis quoque Chald. ואחנהריאי et quieti fuerunt (ibid. pag. 462.).

sportulam non habemus, alii ex שיר videre, aspicere, „donum, dignum, quod aspiciatur.“ Omnia rectius videt Michaelis (Suppl. pag. 2302), qui חישקה explicat: *viaticum, commeatus* adjuvante usu loquendi tum Arab., tum Syr.. ut ille quidem ait.

Cum Saulum advenientem videret Samuel, jam ei prædixerat Deus, regem fore, qui esset venturus, quo in sermone IX. 17 inveniuntur verbo יְהִי יְמַצֵּר בְּעַמִּי, quod vertunt: iste *dominabitur* in populo, ad sensum verius, opinor quam ad ἔτυμον vocis; intrudunt enim hanc significationem verba עַצְר, cum semper cohibendi, prohibendi, et *claudendi* notionem inesse satis superque constet, neque ullus existat locus, in quo עַצְר *regnandi* habeat notionem. Sed nostrum cum eo, qui antecedit, versu, comparanti planum erit זה יְמַצֵּר בְּעַמִּי idem esse ac זה הַוָּשִׁיעַ אֶת בְּעַמִּי. Vertam igitur: *) claudet pro populo i. e. *servabit, liberabit eum* ab hostibus, ut סִגְר cfr. Gen. VII. 16. Falso vero intrudunt dominandi vim in Jud. XVIII. 7. et 1 Chr. XIV. 10. In alia omnia abiit Chaldæus זְיוֹן יְמַצֵּר מְרוֹחָא מְעַמִּי *iste auferet do-*

*) In Codd. quib. Raschianis (non apud Buxtorph. Bib.) explicandi causa additur מעצר vocari בְּלֹעַ i. e. Gallicé קְשֻׁרְתִּינְדְּ quod verbum, quid significet, ita ignorarunt plerique ut Drusins „tenir court“ explicaverit; est vero: „questionnaire,“ antiquo Gallici sermonis usu *carnificem* significans, unde sit, ut veterum Rabb. קְסָרוֹר, respondeat, quod *quaestoris* apud Hebræos nomen esse probavit Buxt. Lex. Talm. pag. 2078.

minium a populo meo; utrum Philistæorum, an populi ipsius dominium intellexerit, nescio.

Cap. X. 5. 10. חֶבְלָנִים h. l. semel legitur, uti Galli *bande*, Germani *Bande* i. e. cætus prophetarum. Falso igitur Clericus: „Forte *restim* quis vertere possit, quod *restim* duceret aliquis eorum, quam *restim* aliqui tenerent, omnesque saltando canerent. Certe genus hoc fuit choreæ, apud veteres Italiae populos. LXX. χορὸν; sed similis est vox אֲגַדָּה 2 Sam. II. 25. lat. *manipulus*, Pers. בְּנֵר *bend* (cfr. Simonis Lexic. pag. 10). Recte is, qui horum prophetarum conditiones optime illustravit, Buddeus (H. E. V. T. II. pag. 277): *societas* seu *cætus* prophetarum sub uno *conjuncto* magistro.

De מִקְרָשָׁה et מִקְרָשֹׁת XIII. 20. ita Gesenius in Lexico: zwei verschiedene schneidende Instrumenten, wovon das eine wahrscheinlich Pflugschar, das andere ein anderes schneidendes Instrument bedeutet. Der Plural מִקְרָשֹׁות scheint beide obige Instrumente zu umfassen, wenigstens steht er hier an der Stelle der beiden obigen; ita fere omnes recentiores, atque veteres, in quo illud modo mirum videtur, quod diversæ res eodem nomine uno in loco signantur; instrumentum aliquid significari potest; quodnam fuerit, erit semper in incerto. Atque, quantæ talibus in rebus conjecturæ sit vis, dilucide spectamus ex eo, quod sequitur קָוָסָה הַפְּצִירָה פִּים, neque nunc quidem certa est significatio eorum.

Gesenius Schultensium (Opp. m. pag. 168) sequens
 obtundendi vim habere aut, unde פְּצִירָה פִּים –
 vertit: *acies obtusa*. Præivit jam vulgatus inter-
 pres, qui vertit: „*retusæ erant acies vomerum et*
ligonum.“ Stare posset interpretatio vulgata, ut
 verbis utar Amamæ, „si ostendi illud posset פְּצִירָה
 retusionis notione uspiam inveniri; verbum non
 occurrit in alia significatione, quam *instandi, cogendi, insistendi.*“ Et hæc quidem vere. Nam Gen.
 XIX. 3. XXXIII. 11. Jud. XIX. 7. 2 Reg. V. 16 cfr.
 XI. 17 est *precibus*, Gen. XIX. 9 *vi aliquem cogere*,
 cui optime respondet 1 Sam. XV. 23 הַפְּצִירָה – instan-
 tia, *repugnantia*, neque ulla obtundendi fit mentio
 neque cognatae lingvæ lucem nobis offundere pos-
 sunt. Versionum magna est discrepantia. LXX.
 miro modo: καὶ ἦν ὁ τρογητὸς ἔτοιμος τοῦ Θεοὶζεῖν,
 τὰ δὲ σκένη ἦν τρεῖς σίκλοι εἰς τὸν ὄδονντα, καὶ τῇ ἀξίνῃ
 καὶ τῷ δρεπάνῳ ὑποσάσις ἦν ἡ αὐτή, qui quid seu le-
 gerint, seu sibi voluerint, nescio; Kimchi, Rasche,
 Gersonid, Drusius, „*lima*, quia habet multas inci-
 suras“; ita Jonathan Tharg, qui omnibus rectius vidit
 חֲבֵשׂ – scobina, limæ genus quoddam. Sensus
 enim est: Antea cogebantur ad Philistæos descen-
 dere, si qui instrumenta acuere vellent; tum autem
 post pugnam Jon. cum Philistæis, cum jam non
 auderent, remedium aliquod necessitas ipsis sup-
 peditavit, *limam ora habentem* i. e. plena incisuris
 ad melius acuendum ferrum (Glass. Phil. Sacra pag.

1759) *). Minus dubia est vox שְׁלֵשׁ קָלְשׁוֹן cujus optimam dedit in ספר השրשים explicationem Kimchi: הוא הכלוי שיש לו שינויים שמקיין בו הובל והחכון וקורין לו פרוקא ב"ל עז' ושם הכלוי קלשון ובאמרו שלש כאילו אמר קלשון שלש השינויים

Eodem fere modo Jarchi, Drusius, Gesenius aliique *tridentem* habent. Sed ut significatio facilem habet intelligentiam, ita originis est incertæ. Mihi quidem Gesenius – V.C. pace dixerim – a vero aberrare videtur שְׁלֵשׁ idem ac שְׁלֵשׁ colligere significare arbitratus, cum Chaldaica hujus vocis vis: *attenuare* et facilior sit et Gramm. normæ accommodationis [Ita nos quoque lingua nostra furcam dicimus Hötyv]

Non omnino nostro libro proprium est vocabulum דְּרַכְנוֹ; invenitur enim num. plur. Coh. XII. 11. (ubi aculeos significal) cum nostrum sit: *stimulus* βουνέντρον, de quo rectissime Bochartus: (Opp. II pag. 586) in eo differunt דְּרַכְנוֹ et מִלְמָרֶךְ quod אֲלָמָר proprio contus est, in quem aculeus inditur, sed דְּרַכְנוֹ non significat stimuli contum, sed ferreum aculeum conto inditum **). Ridicule autem errant, qui לְהַצִּיב הַדְּרַכְנוֹ, vertunt: ad *infigendum* stimulo acu-

*) Incert. quoddam scholion habet: καὶ ἐγενήθε ἡ προσβόλωσις σοματα (leg. σοματων) τοῖς ἀρότροις, quod vertunt: exsiebat exacutio acierum aratris (Biel nov. Thes. Phil. III. pag. 194).

**) Acute vir Cel. vidisse mihi visus est, cum ex דְּרַכְנוֹ derivet δρέπανον (Opp. I. pag. 500); ex Arab. ربّ acutum esse, at ربّ, acutum; δρέπανον ex δρέπω carperet

'eum, neque enim tanta fuit inscitia populi, ut ne
aculeum quidem stimulo possent insigere, et si li-
næ notionem vere illi amplexi sint, quinam limæ
in tali re usus? Recta jam vidit vetus interpres
Romanus: ad *corrugendum stimulum*, quem sequi-
tur Gesenius: „die Spitzen zu richten, d. i. gerade
zu machen und dadurch zu schärfen.“

Cap. XIV. 46 – 48. res a Saulo gestæ breviter
strictimque narrantur, quo in loco exstat וּבָכֶל אַשְׁר וּפְנֵה בִּרְשִׁיּוֹת, cujus loci facilius sensum, quam ipsa
verba intelligas licet. In dubium enim vocatur,
atrum prima significatio רַעַשׂ sit impium esse (cfr.
Michaelis Suppl. pag. 2267 sq.), ut h. l. vertas: *eos*
injustos fecit, seu quasi impios tractavit, condem-
navit, ex quo facile elicetur *vincendi* notio, an —
d quod nunc plurimis nostro tempore placere vi-
leo — primaria vis רַעַשׂ sit: *inquietum* esse i. q.
Syr. רְחֻעַ (cfr. Schindl. Lex. Pentaglot s. v.);
gitur: quocunque se vertebat, eos *perturbavit*,
assentiente alio loco Hiob XXXIV. 29. הַוָּא בְּשָׁקָט
— מַחֲבֵב יְחִידָר וּבְלַבְלָל Tharg. וּמַיְיִזְרְשִׁיבָן. Ita Kimchius:
condemnavit. Atqui haud scio an vera lectio ex
LXX. sit eruenda qui fortasse legerint יְזִישִׁיעָ: habent
enim ἐσώζετο; faciliorem esse sensum nemo non
viderit.

XV. s. — גִּיאָרָב pro גִּיאָרָב — *insidias collocavit*, ita
cum LXX., Hieron. Kimchio et innumeris interp.,
quicquid contra dicunt alii (cfr. Alting. Fund. punct.

pag. 252), cfr. pag. ibid. 9. „*contemptum, vile*“ i. q. **גְּבִיה** LXX. *ἡτιμωμένον*. Vulg. *vile.*“ Monstrum hoc vocabuli simili exemplo caret et e duabus lectionibus **גְּבִיה** et **מְבִיה** conflatum videtur (cfr. Lehrg. pag. 462. 63). Schröederus quidem (instit. ling. hebr. aliquo Belgæ Philologi (v. dissert. Lugd. 752), in eo invenisse sibi videntur vestigium conjugationis *Miphel*: sed hoc Grammaticorum commentum unius nititur exemplo **מַשְׁכֵן** pauperem esse (a **כָּנֶשׁ**) eoque aliter explicando (v. **וְעַפְתָּה**). E codd. nulla enotatus scripturæ varietas.“ Hæc Gesenius in Thesaurus pag. 197. quo nihil melius afferre audeo. De vocis **הַפְצָר** vide quæ supra pag. 47. sunt dicta.

Ibid. v. 29 legitur: **בָּצָח יְשָׁרָאֵל** nomen de Jehovah quod nusquam præter hunc locum invenitur; varie vertitur, sed nihil ad rem, sive *fidem*, sive *perpetuitatem*, sive *gloriam* Dei, abstracto pro concreto posito, interpreteris; neque displicet antiquorum quorundam ratio, qui ita interpretati sunt *triumphator*, seu *victor* in Israel; certe Syr. **אֲחֹז** respondet Græcorum *κρατίσω* (Luc. I. 3) et optimè convenit cum oratione Samuelis, Saulum *victori* elatum reprehendentis.

Ibid. v. 33. **וַיִּשְׁאַל ἀπαξ λεγ.** Hieronymus: in frusta conscidit LXX. *ἔσφαξε*. Clericus: discerpi jussit Chaldæus habet **תָּשַׁפֵּךְ**, quod Jarchi, Kimchi, Gerson explicant **בְּקָעָה**. Cognatum igitur est **תָּשַׁפֵּךְ**.

Cap. XVII. 4. vocatur Goliath **גָּלִיאָת הַגְּבִירָה**, quam-

vocem hodie nemo quisquam dubitat significare id, quod jam vidit Kimchius: יְצָאֵי יּוֹם בֵּין שְׁחִי הַמְּעֻרְכֹּת unde articulus est ortus; nam בְּנִים, τα μεταίχμια, spatium indicat inter exercitus, Homericō sermone nomine γεφυρῶν πολέμοιο illustre. LXX. Syr. Arab. vir fortis sive potens, probabilia consequentes conjectura. At Vulg. habet: vir *spurius*, quod Grotius cognomen esse Gigantum opinatur, qui legum omnium et matrimonii contemtores, ob id incerto patre nascebantur (rectius: nasci credebantur). Lutherus, ein Riese, sed postea (edit. 1554), ein Mann, ein Kämpfer.

Ibid. v. 6. מִצְחָה, ocreæ, ἀνήμαδες; ἀπαξ λεγ. ex מִצְחָה, frons, tibialia, quæ quasi frontem i. e. anteriorem partem tibiarum tegunt; de discrimine inter מִצְחָה et סָאוּן מִצְחָה vide Gesenium ad Es. IX. 4.

v. 8. בָּרֶה, inusitato loquendi genere=ברר=*eligerē*; alias non occurrit.

v. 12. בָּא בְּאַנְשִׁים, si modo lectio est vera, et non legendum: ut habent Codd. nonnulli, fortasse corrigendi studio; insolita dicendi ratio de eo, qui *proiectus* esse *cetate* dicitur, quo sit, ut dubius hæream, annon sit vertendum: fuit inter viros i. e. vir honestus, cum præsertim antecedat זָקָן. At non multum huic opinioni tribuendum putabunt, quamquam eadem sensit Jarchides: נָמָה בְּכָנְסִיּוֹת הַחֲשֹׁבוֹת, quibus hæx vox est inter locos suspectos (cfr. p. 29).

De בָּרֶה יְצָאֵי הַחֲלֵב ἀπαξ λεγ. in hac pericopa suspecta

egregie disputavit Michaelis (Suppl. pag. 957 seq.) contra Bochartum (Hieron. II. pag. 316), decem *mensuras*, *partes lactis coagulati significari* monens LXX. δέκα τρυφαλίδες (τμῆματα ἀπαλοῦ τυροῦ Hesychio interprete; melius Eusthatius ad Iliad. V. 903 ex τρέφεθαι i. e. πήγνυθαι; *vetus Schol.* ad Aristoph. Vesp. v. 335 τρόχος τυροῦ.). Cave vero ζήτητι cum Simone aliisque Lexicogr. *) dicas *caseum* esse, ab acrimonia ita dictum, cum nihil aliud signet nisi partem aliquam abscissam (cfr. Ges. in Lex.).

v. 18. וְאַתָּה - שְׁרֵבֶת מ cfr. disputationem tertiam.

v. 20. גִּנְבָּא הַפְּעִגְלָה h. l. et XXVI. 6. 8. Gesenius cum Belgis: Wagenburg, carrago (ex עגלה, carrus currus); ita Chald. כְּרֻכּוֹבָא, sed vehementer dubitonus vera sit interpretatio, nam quanquam hoc loco admitti possit ista vertendi ratio, quis, quæso, sibi persvaserit, ut verbis utar Michaelis (Suppl. pag. 1830) cap. XXVI. „Saulum, Davidem per inaccessas rupes persequentem tot secum adduxisse carros, ut inde carrago confici posset, præsertim cum ipse poculum suum secum portans gerat capitì dor-

*) Ita Hartmann (Lingv. Einl. pag. 222). „Das Wort ζήτητι 1 Sam. XVII. 18, welches durch *Käse* übersetzt wird, erhält für diese Bedeutung Bestätigung in den Parabolis Vulpium, wo es pag. 20 gleichbedeutend mit גִּבְרִיכָה gebraucht wird. Haec autem nihil fere probare, non est quisquam, quin videat.

mientis adpositum?“ Vulg. h. l. venit ad locum Magala, altero tertorium. LXX. ερογγυλώσιν, sed cap. XXVI. λαμπτηνῆ. Evidem cum Michaele nuper laudato libenter erraverim, qui *orbem militum* vertendum esse censem, ab לְגַם rotundus, quod cogitavit jam R. Levi b. Gers. Pagag. Arias. *vallum* reddidere, cui interpretationi sine dubio parum accuratae jam præivit Abarbanel, qui Hispanice ait vocari: palanque i. e. locum palis conclusum.

v. 20. legitur Chthib מִפְעָרֶכֶת Kri, atque sic legerunt LXX., Tharg. Vulg. videturque omnino sic legendum, nam מִפְעָרֶה sunt *specus, speluncæ*. Kimchi putat significare hoc loco *planitem*, quod ordinata ipsorum acies esset in planicie sive valle subjecta colli affertque locum ex Jud. XX. 53, ubi redditur a Jonathane מִישָׁר h. e. planities, quasi dicas nudum et apertum atque patentem campum; nam עֲרֵה significat *nudare* (Capelli Crit. Sacr. edit. Vogel pag. 244). Gesenius conferri jubet עִירָה, *caterva* hominum quod quidem habet Camus apud Golium pag. 1568.

v. 40. גִּלְקֹוִת – pera, Tharg. חַרְמִילָה, ἀπαξλεγ. *)

*) Kennicot qui, ut supra diximus, Davidem, Sauli armigerum in acie permanentem facit: „cum *peræ pastoritæ* inventionem vetustiorem esse *peræ militaris* inventione probabile sit, facile fieri potuisse censem, ut hæc ab illa, in enjus similitudinem facta esset, de-

Cap. XVIII. 6. mulieres Saulo obviam ivisse dicuntur בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְיִשִּׁים, quæ ultima vox, si instrumentum aliquod significat, recte vertenda est τρίγωνον, non multum abhorrens a sistro. LXX. Vulg. cymbala. Chald. צְלָלִין. Alii trichordium, nam explodenda est eorum sententia qui reddiderunt: cum *tribunis*, seu magistratibus qui mulieres duxerint, ne scilicet videretur importuna et immodesta procacia fæminarum concursatio; oblii sunt isti interpretes similis occasionis Exod. XV. Sed, quia proxime antecesserit בְּשִׁמְחָה, venit mihi in mentem, שְׁלִישִׁים fortasse nomen esse saltandi cujusdam generis, quo ternæ invicem conjunctæ terram pulsarent.

Ibid v. 9. de Sauli in Davidem invidia legitur וַיְהִי שָׁאֵל עֲזֹב אֶת־צִוָּרוֹן propr. fuit *Saul invidens Davidem* (cfr. Quæst. Tusc. III. 10. Sanct. Minerv. pag. 485 edit. Rauv.), i. e. obliquis oculis eum adspiciebat. LXX. ὑποβλεπόμενος, Josephus ὑποπτεύειν ἥρξατο (cfr. Boisens Beyträge III. pag. 317, Michaelis Suppl. pag. 1862). Chaldæus: בְּמַיִם ad sensum magis quam ad verba: *insidiatus est*. Arabibus עַיִן est oculis stillantibus esse *), Æthiop. observare; ita

nominationem traheret.“ Voluit is nostrum יְקַוֵּת instrumentum facere bellicum et invenit, quod reprehire voluit.

*) Alii: invidendi quoque Arab. verbo tribuerunt nominationem; quam recte, ipsi viderint.

omnino omnes derivant ex יְעֵן oculus, præter Capillum, qui „ob Kri יְעֵן dici possit, inquit, jod radicale hic mutatum suisse in יְ, idque sacri scriptoris (?) certe forte consilio, ut vox illa esset dubia ad יְעֵן oculus et יְעַזְן iniquitas, ut sic designaretur, Saulum oculo maligno et perverso intuitum esse Davidem“ (Crit. Sac. pag. 243). Sed hoc nimis argutum esse, merito judicavit Clericus (ad h. l.), tales enim ingenii lusus abhorrent a s. c. simplice historiæ scribendæ genere. Omnium caudidissime Vatablus: ad verb. et *fuit Saul oculans*, si latine dici posset.

Ibid v. 29. לִירָא pro יוֹסֵף et לִירָא pro יוֹאָסָף scribendi ratione parum frequente, sed a nostro non alieno (cfr. pag. 57).

v. 30. h. uno loco in Kal. Plerique interpres: *prudenter* se gessit, alii *felix* fuit, quam significationem, ne nimis audacter *Hengstenberg* (Christologie III. pag. 519) fictam falsamque esse dixerit, vereor. Bene enim Schultensius ad Proverbia (edit. Vog. pag. 2): „שְׁכַל בַּרְךָ in Lexicis recte exponitur, bene rem gerere; *prudenter, feliciter, fortiter agere*. Cuncta pendent a primaria virtute *maturescendi*, quæ sub שְׁבַל asservata apud Arabes, cum metonymicis item notionibus *congrui, prosperi et feliciter prudenterque succedentis negotii*. Apud Latinos quoque *maturum* partim pro *prudenter* cogitato partim pro *feliciter* expedito sese præbuit.

(Adde quæ habet Umbreit ad Proverb. XVII. 8). Gesenius ex שָׁלֵל connectere, perplexum esse, dolosum esse ait.

Postquam Sauli in Davidem ira ita exarsit, ut lictores ad eum capiendum in domum illius mittent, uxor, fugæ ejus celandæ causa, Cap. XIX. 13 חַרְפִּים, quas imagines humana formæ fuisse, recte opinantur interpr., lecto imposuit, et בָּבֶר הַעֲנִים ad pulvinar et obtexit stragulis, qua de vocejam multis disputavit Bochart (Hieroz. II. cap. 51 pag. 625–627.), neque ille tamen rem explicavit. Antiqui fere omnes *pellem*, Syr. Vulg. Arab. s. *pellem pilosam caprarum*, ita, ut primum statuam lecto imposuisse jacentem, deinde posticam capitis statuæ partem spectatoribus obversam texisse dicatur villis caprinis aut pelle caprina ad pulvinar posita, *ut videretur esse cæsaries flava Davidis*. Sed obstat hoc, quod dicitur בְּפִגְסָה; pellis enim caprina vestibus obtecta cæsariem simulare non poterat, et multo minus non obtecta, quæ fraudem facile potuisset patefacere, quo accedit, quod in Oriente non facile dormit quisquam, nisi capite obvoluto, ne frigoris injuria, sæpe mortifera, lædatur. Egregia est conjectura Michaelis (Orient. Bibl. VII. pag. 192–96, Vers. germ. et Suppl. pag. 1205–6) pro בָּבֶר cum LXX., Joseph. (Antiq. VI. II. 4) *) sq.

*) Ἐπειτα σκενάσσωσα τὴν κλίνην ὡς ἐπὶ νοσοῦντι, καὶ ἐποθέσσα τοῖς

pag. 559. legendum esse כבִּיר s. *כְּבִיר jecur*; *jecur enim palpitatione sua per aliquothoras durante, dormientem stragulo tectum, spiritum ducere simulasse.* *Braunius* (de vestit. sacerd. Hebr. I. pag. 154) putat significare gallericulos istos, quos une *perruque* *) Gallice dicimus, quibus capillitium mentioniuntur ii, quibus capilli defluxerunt. Sed obstant, quae nuper sunt allata. Nimium mihi omnes fere interpretes quæsisse videntur, qui in כְּבִיר, si vera est lectio, præcipuum fraudis, nescio quod, genus latere putarint. כְּבִיר ex מַכְפֵּר 2 Reg. VIII. 15, *stragula vestis* (*Gesenius: Matratze*) neque aliud dicere voluisse autor, quam Michalam, theraphim impositis, lectum *justo et solito modo stravisce*, ne qua frau-

ἐπιβολαιος ἡ παραὶ γός, ἄμα ἡμέρᾳ τοῦ πατρὸς αἰτῆς πέμψαντος ἐπὶ τὸν Λαυδῆν ὀχλῆσθαι διὰ τῆς νυκτὸς εἰπε τοῖς παροῦσιν, ἐπιδείξασα τὴν κλίνην κατακεκαλυμμένην, καὶ τῷ πηδῆματι τοῦ ἡγατος σαλείοντος τὸ ἐπιβόλαιον πεσωσαμένη τὸ κατακείμενον τὸν Λαυδῆν ἀθμαίνειν. Iniquissime *Buddeus*: (*Hist. Eccl. II. pag. 72*) „non turpius se *Josephus* traducere poterat.“ Itaque merito eum defendit *Michaelis* (*Or. Bibl. l. c.*). Eadem fere habet *Theodor.* (*quæst. in libr. prim. Reg. 49*): *Tὸ τὸν αἰγῶν ἡπαρ ἐποτεθῆναι, ἵνα μενούμενον τὸ σχῆμα πιθανόν ἀπεργάσηται. καὶ γάρ φασι, τῶν αἰγῶν τὸ ἡπαρ κινεῖθαι μέχρι πολλοῦ.* In *Edit. Compl. LXX.* legitur ερογγὺλωμα τὸν τριχῶν τὸν ἀγνών, ex interpretatione Aquilæ.

*) *Eiusmodi ex pilis caprarum fieri solitos esse gallericos istos, probare conatus est autor ex Cant. IV. 1, ubi legitur: קָרְעַשׁ מִעֲוִים הַכְּבִיר;* sed nihil probare hunc locum, appareat.

dis suspicio oriretur; nam Orientalium lecti non nisi stragulis vestibus *) constant; sed decepit fortasse animos interpretum noster *pulvinarium s. culcitarum plumearum usus*. Nostræ explicationi favet usus quoque Homericus. Odyss. XIV. 319. *τίθει δ' ἄρα οἱ πυρὸς ἐγγὺς εὐνήν, ἐν δ' οἴων τε καὶ αἰγῶν δέρματ' ἔβαλλεν*; XX. 96. *χλαιῖναν μὲν συνελῶν καὶ κώεα, τοῖσιν ἐνεῦδεν*.

v. 20. *הַקְרָבֵל* hoc uno loco. LXX. *ἐκκλησίαν*, per metathesin pro *הַקְרָבֵת*; ita Syr. Ar. Chald. Rabb. Gesen. alii præter Ludolfium et Lud. de Dieu, eosque sequentem Castellum, qui *senatum* verterunt, quia *Lehik* lingva Æthiop. presbyterum, natu maximum significat, neque impedit spinosa Michaelis (Suppl. 1415) ratio, qui hanc significationem h. l. minus aptam esse dicit, in quo de *juvenibus*, prophetarum discipulis, est sermo, quasi senatui, *אֲנִים, πρέσβεσιν* usque *senectutis* inesset notio, et non saepius solius dignitatis. Longe saniora affert Clericus (ad h. l.): „cum in Syriaca lingva hæc eadem radix significet *inflammavit* et quidem figurato sensu dicatur de cupiditate aliisque animi motibus, possit *הַקְרָבֵל* pro-

*) Cfr. Harmar Beob. über den Orient, edit Faber I. 134.
„Ihre Betten bestehen aus einer Matratze die man auf den Fussboden breitet. Dariüber liegt ein kleineres Bettuch (im Winter ein Teppich oder sonst eine *wollene Decke*), das mit Baumwolle oder Wolle durchfüttert ist.“

phetarum cætus esse divino vaticinandi ardore cor-
reptorum.“ Hieronym. cuneus.

Cap. XX. 3. עַשְׁפָּת, latine voce cognata, *passus*,
semel tantum legitur; verbum עַשְׁפָּת Es. XXVII. 4.
Chald. פֶּסֹּעָה.

מִלְּבָד de adolesente non nisi h. l. v. 29 et XVII. 5. 6.
Notissima autem vox הַעֲלָמָה.

Cap. XXI. 8. Doegus dicitur: בְּעַצָּר לְפָנָי יְיָ, quæ
verba, quid significant, nescire me fateor. Propr.
occlusus erat coram Deo, quod qui ita explicant,
ut eum custodiæ causa inclusum fuisse dicant, ve-
hementer errant; neque enim sacerdotum erat lic-
torum seu apparitorum munere fungi aut custodire
eos, qui deliquerant, et, si inclusus esset in Taber-
naculo, quomodo audiret, quæ extra agerentur*)?
Gesenius: versammelt vor Jehova, d. h. des Festes
wegen zum Heilighum gekommen, ex mera, pa-
rum probabili illa quidem conjectura; nam neque
habet unquam *congregandi* notionem verbum עַצָּר,
neque festum hic memoratur, neque verisimile est,
dierum festorum causa populum ad Tabernaculum
convenisse. Sunt, qui eum per *morbum*, aut *dæ-
monis vexationem* detentum, etiam qui *voto Na-
siræatus***) obstrictum, ibi esse commoratum opi-

*) Cfr. Lakemaker Observ. X. pag. 214. Ephraemi Syr.
Opp. I. pag. 576.

**) Afferunt quidem Nehem VI. 10, nostri loci illustrandi
causa; sed ibi de re plane a nostra historia aliena esse

nentur (Arab.), conjecturis illi quidem nimis indulgentes. Difficultates evitavit Dathe parum accurate vertendo: *ibi forte sacrorum causa degebat.* Sed jam antiqui nescierunt, quinam sit sensus verborum. nam LXX. eosque secutus Josephus pro אַרְמִי legerunt ὁ Σύρος (cfr. Mich. orient. Bibl. VII. 198.) faciuntque eum non præfectum pastorum (ἀρχιποίμενα vid. Boch. Hieroz. Lib. 2. cap. 44.), sed νέμοντα τὰς ἡμίονους; hic modo habet: πασῆν δὲ καὶ Σαοίλου δοῦλος, illi συνεχόμενος Νεεσσαρὸν in nostris saltem editionibus; nam in Complutensi deest ulterior vox. At, his omissis, magna totius narrationis est obscuritas; nam quamquam Tabernaculum Silunte fuisse scimus, tamen Nobæ quæ urbs neque Jos. XXI. neque I. Chr. VII. ad urbes sacerdotales refertur, sanctuarium aliquod invenimus, in quo proferuntur לְחֵם פְנִים sacerdosque (summus) sacra facit (cfr. de Wette Beyträge I. 242), ibique habitant sacerdotes (XX. 18 seq.).

sermonein, quis est, quin videat? Neque ea, quæ Paulus Apostolus Hieros. fecit Act. XXI. 26 sq. - ullo modo hoc referri licet. Augusti (Exeg. Handb. ad h. l.) eum leprosum fuisse et tunc *coram Deo ab sacerdotibus examinatum* esse conjicit, quæ, si quis in verbis יְהָנֵן לְפָנֶיךָ reperire potest, Grammaticam ante abdicarit necesse est. Audacius Hezel: er durfte nicht in die Stiftshütte, quasi לְפָנֶיךָ idem significaret, ac מִפְנִים; hoc si vocatur interpretari, sanius est commentum Jarchidæ: incluserat se in tabernaculo, ut studeret legi !!

Cap. XXII. 22. סְפַתִּיחַ בְּכָל - נֶפֶשׁ LXX. ἐγὼ αἴτιος εἰμι τῶν ψυχῶν. Vulg. ego sum reus omnium animalium patris tui. ita fere omnes interpp. sensum magis, quam verba respicientes; enim significare *causam s. autorem esse*, vix probari potest, quanquam eo referunt 1 סְבָבָה Reg. XII. 15. (cfr. Mich. Suppl. 1706), eodemque sensu hæc vox gaudet inter Rabbinos. Nescio igitur, utrum eodem modo verti liceat ac v. 17. 18. ego *converti* me contra dominum patris, an cum Boisen (Beiträge pag. 337), ex Arab. usu: contumeliose tractavi.

מִחְלָאִים semel tantum legitur Cap. XXIII. 23: *latibula*; cognata vox מִחְבָּא Es. XXXII. 2.

Ibid. v. 28. חַטָּאת הַמְּחֻלָּעַ bene Dathe reddit: petra evasionis ex חַלֵּק, glaber suit; minus accurate alii: rupes diremptionis. LXX. πέτρα ἡ μεριθεῖσα.

XXIV. 8. גַּיְשָׁע - בְּגָרִים. Optime Gesenius et quos secutus est: *laceravit verbis* i. e. increpavit; hoc, opinor, cogitarunt LXX., interpretantes: ἐπεισε, neque opus est conjectura Capelli: eos legisse עֲזַבְתָּם – obedientes eos fecit. Vulg. fregit viros verbis. Jarchi וַתַּחֲזֹקֵת הַבְּرִיל.

Humilitatis causa Davides sese semel atque iterum vocat פָּרָעָשׂ אֲחֵי Cap. XXIV. 35. XXVI. 20. *pulicem* unum, qui si unus quæratur, vix invenitur, et inventus vix capitur et captus venatori levis est præda, regi maxime (Bochart Hieroz. II. pag. 586). Falso autem Boch. (l. c. I. pag. 72) derivat

ex פֶּרֶשׁ et רַעַשׁ - quia retrorsum salit, potius cum Simone ex פֶּרֶשׁ pupugit. Ridicule autem praveque pudens Chald. h. l. הָרִיוֹת חָרָב, idiota unus, et loco altero חָלֵשׁ חָרָב, infirmus unus.

Cap. XXV. 3. avaritia infamis iste Nabal dicitur בְּלֵבִי וְהַוָּא בְּלֵבָו pro quo Kri, quod præferendum ducent, cum sensus verborum, quasi בְּלֵבָו esset vir, qui *suum modo arbitrium sequatur*, durus sit ac contortus. Sed ipsum בְּלֵבִי, quid sit, dubium est. Vulg. Luth. Chald. Dathe, Gesen. al. *vir Calibita* i. e. de posteris Caleb (Jos. XV.), parum probabilius, ut mihi quidem videtur; nam etsi suo tempore nobilis fuit ille Caleb, nihil de genere et posteris ejus ita memoratur in s. c., ut nude sic de nomine ejus insigniri posset quisquam. Potius ex regione בְּלֵבָב coll. XXXI 4. LXX. ἄνθρωπος κυνικὸς *) ex בְּלֵבָב, haud male; nam canes antiquis temporibus mores avaros, contumaces depinxisse, notissimum est. Omnium rectissime vidisse mihi visi sunt Syrus et Arabs, qui *rabidum* verterunt (Mich. Suppl. pag. 1272), quia בְּלֵבָב, proprie de *rabie canina*, ad vehementem rabiosamque iracundiam transfertur, cfr. Ps. XXII. 17, 21.

*) Nusquam doctius desipuit, quam h. l. Josephus, qui Nabalem *Cynicum* finxit: ἐκ κυνικῆς ἀσκήσεως πεποιημένος τὸν βίον. De contemptu canum apud Hebr. vid. Winer (Lex. s. Hund).

Ibid. v. 29. – נֶפֶשׁ צָרִיךְ בָּצֵרֶר הַחַיִם formula, opposit. נֶפֶשׁ אַיִבְיךְ יְקַלְעֶנָה בְּחֹזֶר בְּפַתְחַלְעָנָה; mihi non cum antiquioribus interpret. de vita *cæterna*, sed quod ex oppositis verbis eruitur, de *conservatiōne in hac vita* (cfr. *Pfeiferi Dubia Vexat.* pag. 377) dicta; nescio an recte viderint *Hessius* et *Niemeyerus*, qui Abigaelem facete et eleganter respicere Davidis de Goliatho victoriam arbitrantur.

Ibid. 31. פִּגְאָה ἀπαξλεγ., ut פִּיק Nah. II. 11. ~ va-
cillatio, titubatio i. q. מַכְשֵׁל. Falso Vulg. in singultum
et LXX. βδελυγμός. ibid. v. 37. חַיה לְאָבוֹן Recte I. H.
Mich. tantopere fuit consternatus, ut in repentinum
morbum inciderit, quo saxeo quodam stupore diri-
guit (cfr. Glass. Phil. Sacr. edit. Budd. pag. 285).

Cap. XXX. 10. 21. פָּגָר – debilis, lassus fuit;
ita Chald. Syr. ἀπαξ λεγ. Minus accurate Clericus:
quos transire piguit. LXX. solum ἐκάθισαν.

EXAMENSLISTE.

Den offentlige Examen i Odense Cathedralskole for Aaret 1835 begynder Torsdagen den 17 September, og fortsættes til Torsdagen den 1 October fra Kl. 9 til 1 Formid. og fra 3 til 6 Eftermid., i følgende Orden

SKRIFTLIG PRÖVE.

FORMIDDAG.

EFTERMIDDAG.

TORSDAG 17 SEPTEMBER.

IV Klasse	Religion.	IV Klasse .	Latinsk Stiil.
III Kl.	Historie.	III Kl. og II Kl.	Latinsk Stiil.

FREDAG 18 SEPTEMBER.

IV Kl.	Historie.	IV Kl. .	Overs. af Latin.
III Kl.	Religion.	III Kl. .	Overs. af Latin.

MUNDTLIG PRÖVE.

LØVERDAG 19 SEPTEMBER.

Cand. og IV Kl. Hebraisk II Kl. Øvers. Afd. Hist. og Geog.	Cand. . Tydsk og Fransk: III Kl. neders. Afd. Mathem.
---	--

FORMIDDAG.

EFTERMIDDAG.

MANDAG 21 SEPTEMBER.

IV Kl. Religion og N. Test. Cand. Mathematik.
 III Kl. øvers. Afd. Hist. og Geog. III Kl. ned. Afd. Hist. og Geog.

TIRSDAG 22 SEPTEMBER.

IV Kl. Latin. Cand. Latin.
 II Kl. øvers. Afd. Mathematik. II Kl. ned. Afd. og I Mathem.

ONSDAG 23 SEPTEMBER.

IV Kl. . Hist. og Geogr. Cand. . . . Hist. og Geogr.
 III Kl. Hebraisk. II Kl. øvers. Afd. . Latin.

TORSdag 24 SEPTEMBER.

IV Kl. Mathematik. Cand. Græsk.
 III Kl. Religion. II Kl. neder. Afd. og I Latin.

FREDAG 25 SEPTEMBER.

III Kl. øverste Afd. . Græsk. Cand. Religion og N. Test.
 II og I Kl. Dansk. II ned. Afd. og I Hist. og Geog.

LØVERDAG 26 SEPTEMBER.

IV Kl. Fransk. III Kl. nederste Afd. Latin.
 II Kl. øverste Afd. Græsk. II u. Afd. og I Tydsk og Fransk

MANDAG 28 SEPTEMBER.

III Kl. øvers. Afd. Mathem. III Kl. Fransk.
 II og I Kl. . . . Religion. II Kl. n. Afd. og I Naturhistorie.

TIRSDAG 29 SEPTEMBER.

IV Kl. Tydsk. III Kl. Tydsk.
 III Kl. øverste Afd. Latin. II Kl. ned. Afd. og I Græsk.

ONSDAG 30 SEPTEMBER.

Alle Klasser Gymnastik. Alle Klasser Sang.

TORSdag 1 OCTOBER.

IV Kl. Græsk. III Kl. ned. Afd. . Græsk.
 II Kl. øv. Afd. Tydsk og Fransk. II Kl. øv. Afd. Naturhistorie.

Fredagen den 2 October Kl. 8 Formiddag, foretages den foreløbige Prøve med dem, der ere anmeldte til Opstagelse i Skolen.

Efterat Opflyttelse i höiere Klasser og Omsflyttelse i selve Klasserne er, ifølge Examens Udfald samt Disciplenes Flid, Fremgang og Sjeleevners Udvikling i det foreløbne Skoleaar, bestemt ved den Censur, som efter tilen-debragt Examen holdes af samtlige Lærere; foretages Translocation i en offentlig Forsamling, som holdes paa Gymnasiets Auditorium Torsdagen den 8 October Kl. 10 Formiddag.

De Candidater, som i Aar forventes dimitterede til Universitetet, ere følgende:

1. *Gollich Fredr. Peter Strøm*, fra Odense.
2. *Mads Melbye*, fra Middelfart.
3. *Ludv. Nicolaus Helweg*, fra Odense.
4. *Lars Smith*, fra Tvedestrånd i Norge.

og, som Privatist efter Skoleforordningens § 103:
Hans Chr. Joachim Cederfeld de Simonsen, fra Odense.

Venner af Videnskabelighed, Skolens og Ungdommens Velyndere, indbydes ærbødigst til at bære denne offentlige Examen, og det paafølgende offentlige Regnskab for sammes Udfald, med deres hædrende og opmuntrende Nærværelse.

J. Saxtorph.